

СТО СЕДЕМДЕСЕТ И ЧЕТВЪРТО ЗАСЕДАНИЕ

София, четвъртък, 4 юли 1991 г.

(Открито в 14 ч. и 30 м.)

Председателствувал: председателят Николай Тодоров

Секретар: Иван Хараламбиев

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (*звъни*): Господа, има необходимия кворум. Заседанието се открива. Проектът за дневен ред ви е раздален.

Дневен ред:

Трето четене на проекта за Конституция на Република България.

Има думата Румен Воденичаров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Господин председател, уважаеми господа народни представители! По правило Великото Народно събрание на суверенната държава Република България заседава в ден като днешния от 15 до 20 ч., т.е. пет часа или повече по решение на пленарната зала.

Днешното заседание беше обявено от Бюрото на Великото Народно събрание...

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не е вярно, моля ви се. Румен Воденичаров, отнемам ви думата, тъй като няма решение на Бюрото. Дневният ред си върви по дневния ред. И освен това по предвиденото часово разписание, моля ви се. Дайте да не разискваме такъв въпрос.

Днес продължаваме така, както следва. Започваме с известно закъснение и може да продължим повече от необходимото, за да си свършим работата. Гласуваме до 21 ч. и продължаваме със съответно прекъсване, когато му дойде времето - 5 и половина или 6 часа.

По дневния ред ли? Кажете кратко!

СТОЙЧО ШАПАТОВ: Уважаеми господин председател, уважаеми народни представители! Преди 4 месеца и половина на 24 януари т.г. направих предложение за включване на специална точка в дневния ред, която беше приета от тогава председателстващия заседанието господин Гиньо Ганев с уговорка, че въпросът ще бъде подготвен в Бюрото и ще бъде включен за обсъждане в едно от следващите заседания на Великото Народно събрание. Господин Гиньо Ганев може да потвърди, че той лично обеща този въпрос, който аз внесох на 24 януари, че ще бъде обсъден. Оттогава досега този въпрос не бе подготвен от Бюрото и не бе внесен във Великото Народно събрание.

Подновявам предложението, тъй като то е направено в съответствие с правилника, в угрешното или в едно от следващите заседания, тъй като той е пря-

ко свързан с по-бързото приемане на конституцията, да бъде взет под внимание и да бъде включен в дневния ред.

Става въпрос за следното. Бюрото да представи информация за командировките и а народните представители зад граница, а също така аз предлагам да бъде допълнена тази информация и с едно решение за преустановяване на командировките зад граница до приемане на Конституцията на 17 юли.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Изглежда, че паметта ни невинаги ни услужва. Първо, за командировките Бюрото направи информация и в писмен вид я раздаде. И, второ, ние имаме решение, което е раздалено на парламентарните групи, че спряхме всякакви командировки от 2 юли.

Моля, гласувайте така предложения дневен ред.

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Извинявайте, господа народни представители, но съгласно правилника днес е ден четвъртък, тогава се дават отговори на актуални въпроси. Аз разбирам вашата реакция, много ви моля, става въпрос за половин час отговори на въпроси. Недейте така да реагирате.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Бюрото внася и се гласува една точка: трето четене на проекта за Конституция на Република България.

Моля, гласувайте!

От 223 народни представители 222 са гласували за, против няма, 1 се въздържа.

Дневен ред.

ТРЕТО ЧЕТЕНЕ НА ПРОЕКТА ЗА КОНСТИТУЦИЯ НА РЕПУБЛИКА БЪЛГАРИЯ.

Има думата господин Гиньо Ганев от името на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Уважаеми госпожи и господа! Както е известно на всички Правилникът за организацията и дейността на Великото Народно събрание в чл.86 разисква начина, по който преминава третото разглеждане и гласуване на трето четене на проекта за Конституция. Аз напомним, че могат да бъдат слушани тук само тези предложения, по текстовете на проекта, приет на второ четене, за които са постъпили писмени предложения за отмяна, изменение или допълнение, подписани най-малко от 1/10 от общия брой на народните представители. И въз основа на решението, което приехме вчера, тези писмени предложения на най-малко 40 депутати, можеха да се направят снощи до 20 ч.

Администрацията на Великото Народно събрание, ръководството на парламентарната Комисия по конституцията уточни това и отгук нататък ще бъдат разисквани само предложенията, внесени по съответния ред.

Напомням, че въз основа на ал.3 на чл.86 всяко от предложенията, които ще бъдат разисквани сега, ще се смята за прието, ако то е подкрепено или ако за него са гласували 2/3 от присъстващите народни представители. Искането за 2/3 от общия брой на парламентаристите в съответствие с Конституцията на страната, ще се приложи при приемането изобщо на цялата конституция.

Това е, което ние условно наричаме четвърто или финално разискване или гласуване.

При анализа, който направихме в комисията, се установи, а това така и трябва да бъде, че чрез подписа на 40 народни представители, са повдигнати предложения, които вече са преминали през една много подробна и задълбочена дискусия по време на второто четене. Затова от името на Комисията за изработване на Конституция на Република България ние предлагаме да се приеме едно правило: предложението ще бъде представено кратко от докладчика, един от вносителите щом са 40 на брой ще прибави много кратки аргументи, желателно би било само един, максимално двама да изразят обратни съображения, а вие преди това ще бъдете запознати и със самото предложение на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България, за да може даже вносителят да се съобрази или да вземе предвид това, което е разисквано в рамките на комисията.

Господин председател, ако това правило, което е текущо, но се вгражда логично в процедурата на чл.85 и 86 от правилника, е приемливо, нека да ви моля и ако няма възражения, да бъде гласувано.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ако мога да притуря две думи към това. Ние го разисквахме в Бюрото и смятаме, че то е най-целесъобразно от всяка гледна точка и достатъчно демократично. Ако нямате съображения, моля ви се, гласувайте за това предложение.

От 228 народни представители 223 са гласували за, 3 - против, 2 - въздържали се. Предложението се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Тогава така ще бъде. Аз искам да направя една малка уговорка. Искам да вярвам, че ние ще работим много прецизно. Комисията заседаваше допреди половин час, даже все още тежически се довършват уточнените предложения. Затова ще вървим последователно. Там, където нещо не е съвсем добре отразено, мисля, че то ще бъде направено тук.

Първо предложение. Група народни представители във връзка с преамбюла направиха следните видове предложения.

Господин Христо Аврамов предлага вместо "преамбюл" да се запише текст: "Ние, представителите на българския народ, събрани в Седмото Велико Народно събрание, провъзгласяваме волята си да създадем демократична,

правова и социална държава, като приемаме тази Конституция". (*Частични ръкопляскания*) Бързо ръкопляскайте.

Имаше едно първоначално предложение от госпожа Ананиева, да се обсъди възможността за възстановяване на преамбюла, може би в първоначалния му текст. Но Комисията за изработване на проект за Конституция ви предлага един кратък текст за преамбюл, който е базиран върху предложението на група народни представители и господин Георги Аврамов в това число. Чуйте текста: "Ние, народните представители от Седмото Велико Народно събрание, като споделяме общочовешките идеали: мир, свобода, хуманизъм, равенство, справедливост и търпимост, като се стремим да запазим националното си и държавното единство, като зачитаме правата на личността, нейното достойнство и сигурност, провъзгласяваме /или прогласяваме/ волята си да живеем в демократична, правова и социална държава, за което приемаме тази Конституция." (*Ръкопляскания в залата*)

Това е предложението, което се прави. Трябва да ви кажа, че то е резултат на изключително различни, многобройни разисквания.

Това е предложението, дотук, на Комисията за изработване на проект за Конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата поиска господин Иванов.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Приежме процедура, по силата на която би могло да се чуе и едно обратно становище. И аз разбирам, господин председател, че господин Любомир Иванов вдига ръка в този смисъл.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ /Зелена партия/: Благодаря ви, господин председател. Уважаеми господин председател, уважаемо председателство, уважаеми колеги народни представители! Аз действително съм против вмъкването на преамбюл сега на трето четене. Това е един съвсем нов текст, който не е огледан и изведнъж се предлага той да стане преамбюл на Конституцията. Върте има упоменати човешки идеали и са изброени някакви. Кой определи, че точно това са общочовешките идеали. Върте се говори за равенство. Равенство в какво и равенство пред кого - пред Бога може би?

Отново виждаме формулировката за социална държава. Не чрез този преамбюл ще се закрепят социалната държава, социалният характер на нашата държава, в Конституция. За мен тази формулировка се вмъква тук изключително с политически пропагандни цели, в изгода на определени партии. Ето защо съм против тази формулировка. Бих предложил вместо "социална" защо да не кажем "либерална държава", или ако искате компромис, да кажем "социал-либерална държава", макар и не алтернативна.

Искам да кажа две думи изобщо за третото четене на Конституцията. Пре-

ди всичко държа да подчертая, че аз не съм бил инициатор на никакви предложения за внасяне на поправки при трето четене, макар че имам какво да предложа, тъй като смятам, че на това трето четене не бива да се правят нови съществени поправки. Смятам, че това трябва да остане за следващото Народно събрание. А сега според мен са допустими само редакционни уточнения на формулировки и евентуално изправяне на някои недоглеждания, ако има такива. Иначе това, от което аз се боя, че може сега с механично мнозинство да се наложат текстове, които са неприемливи поне за част от нас, и които да поставят под въпрос подписването на тази Конституция от някои от нас. А като имам предвид крехкия кворум на Великото Народно събрание, това би могло да постави под съмнение самото приемане на Конституцията.

Смятам, че гласуването на трето четене трябва да стане делово, като не повтаряме вече станали по-рано дискусии, за да може до 17 юли да остане достатъчно време и за други закони. Имам предвид преди всичко Закона за приватизацията, за бюджета, поправките към Кодекса на труда и към Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи. Благодаря ви за вниманието.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин председател, коректността изисква, ако има един народен представител в подкрепа на предложението, да вземе думата, тя да му бъде дадена.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Стайков.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: Уважаеми дами и господа народни представители! Преамбюлът е нещо, което може да бъде и много спорно, и много лесно разрешимо. В случая той се опитва да изрази нашето отношение към Конституцията и да представи в нея тези основни, бих казал, даже не принципи, а основни ценности, от които ние сме се ръководили при изработването на тази Конституция.

Голям спор в този смисъл предизвиква включването в преамбюла на понятието "социална държава". Аз лично досега подкрепях схващането, че такова вписване не е необходимо, защото от самото записване в Конституцията една държава не става социална. Но понеже искам все пак да подадем ръка и на тези наши колеги, които в момента не са в залата, като имам предвид изказването на господин Стоян Ганев в "Панорама" по Българската телевизия, в което той настояваше за социално пазарно стопанство (*частични ръкопляскания в залата*), за социална осигуреност и т.н. аз апелирам да се подкрепи това предложение именно под настояването на Стоян Ганев. (*Ръкопляскания в цялата зала и възгласи от страна на БСП: "Браво!", смях в залата*) Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кой желае думата? Господин

Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Понеже става дума все пак за текст, който е неразделна част от Конституцията, смятам, че той може да бъде гласуван, след като всички народни представители го имат пред себе си. Благодаря. (*Шум в залата*)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Разбира се, предложението на господин Станчев принципно е вярно, но като знаете как не върху законодателни, а върху такива общи текстове всеки много може да каже и сигурно за себе си ще бъде прав, аз искам да помоля, ще прочета идеите, те са три, да гласуваме като цяло текста. Ще го раздадем, но предложенията, които ще се направят да бъдат само редакционни върху тези идеи, за да може след това да вървим нататък. Ще дам и малко обяснения, които си спестих до този момент. Господин Станчев, съгласен ли сте с това принципно предложение, разбира се, но...?

КРАСЕН СТАНЧЕВ (*от място*): Да.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря ви много за усмихнатото съгласие. "Ние, народните представители, от Седмото Велико народно събрание като споделяме общочовешките идеали мир, свобода, хуманизъм, равенство, справедливост и търпимост," дължа обяснение. Ето и сега господин Карамфилов и други народни представители ми казаха, че са получили много писма във връзка с термина "търпимост". Някои го схващат като едно търпеливо и робско понасяне на състояние. Длъжен съм да ви обясня, че става дума за голямата идея за толерантността - политическа, гражданска и всякаква, и нека когато след това раздадем текста, като го подкрепим, ако някой намери по-добър израз на идеята, да се върнем към него чисто редакционно.

Втората идея, като се стремим да запазим националното си и държавно единство. Понятна е точка трета, "като зачитаме правата на личността, нейното достойнство и сигурност, прогласяваме волята си да живеем в демократична, правова и социална държава, за което приемаме тази Конституция". Последна дума. Господа, трябва да ви кажа, че Конституционната комисия имаше изключително големи трудности, но и добра воля, в целия текст терминът "социален" и "социална" не съществува, включително въпреки настойчивостта да се говори за това в системата на икономическите отношения.

Повтарям юридически, ако се приеме от вас този преамбюл, той е тълкувателен ключ за цялото съдържание на текста и аз ви призовавам към това. Дали социална ще бъде преди демократична, както на господин Драганов му се иска, нека това сменяне на местата да направим, ако се наложи при тази редакция, която ще предложим.

Господин председател, моля ви, да се гласува този преамбюл. Да се раз-

даде текстът тогава само редакционни поправки ще бъдат видяни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте текста на предложението преамбул!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, това гласуване има това юридическо значение, че нищо от това, което приемем като терминология, като идеи, няма да бъде подменяно. Може да има гарнитура от гледище кое да се сложи по-изящно, по-добре без никаква смислова промяна.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуването продължава. От 250 гласували народни представители, 231 гласа са за, 15 - против, 4 въздържали се. Преамбулът се приема.

Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Следват предложения по чл.3. Текстът е пред вас. Той е приет на второ четене така: "Официалният език в републиката е българският." По предложение на група народни представители, между които господин Румен Воденичаров. Той предлага да има нов текст на една нова алинея втора, или да се направи текст, който да има следното съдържание: "Използуването на българския език в държавните учреждения, на митинги, събрания и манифестации е задължително."

Господин Юрий Борисов като представител на друга група има предложение след приетия текст да се запише: "Случаите, в които употребата на официалния език е задължителна, се определят от закона."

Разискванията бяха много подробни и те рефлектираха в продължителните дебати в пленарното заседание по време на второто четене. Предложението, което се направи от името на Конституционната комисия... Господин председател, защо не номолите императивно народните представители за повече тишина?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Защото, както виждате, уточняват позициите си но двете предложения помежду си.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Предложението на комисията първото изречение, както е гласувано - официалният език в републиката е българският и се предлага да се прибави в същата алинея едно ново изречение. Чета: "Неговото изнолуване в държавните институции и в политическия живот е задължително."

Господин председател, едно предложение за или становище и едно обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Румен Воденичаров.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Уважаеми колеги, общо беше мнението, че трябва да съществува алинея, в която използването на българския език в пуб-

личните отношения да бъде подчертано. Спорът беше за това, какво представляват "публични отношения" и опасенията на част от депутатите, например от Движението за права и свободи, че в тези публични отношения ще влязат и такива, които ще накърнят етническото им самосъзнание.

Мотивите на групата, която предлага новата алинея, бяха следните. С тази алинея се дефинират тези публични отношения, а именно: митинги, събрания, манифестации, те оформят политическия живот, в който действително е задължителна употребата на българския език.

В същото време от тази алинея става ясно, че в публични отношения, като сватби, кръщенета, изпращания на донаторници, религиозни обреди и празници, спортни срещи и др., използването на чужди езици няма да търпи никакви ограничения. Тоест не може да става дума за нарушаване на индивидуални човешки права на български граждани с чуждо етническо самосъзнание.

Вторият мотив е, че предлаганата алинея ще улесни съществено изработването на новия избирателен закон, а също така на Закона за политическите партии. Новата алинея ще улесни работата на новата институция Конституционен съд, който трябва да се произнася за антиконституционност.

И последният мотив е, че новата алинея е необходима като конституционна гаранция за запазване на етнонационалния характер на българската държава и на дългосрочните национални интереси. *(Единични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Бъчваров има думата.

ВЕНЦИСЛАВ БЪЧВАРОВ: Дами и господа народни представители, аз апелирам към вас да подкрепим текста на чл.3 така, както е приет на второ четене. Вие знаете, че това беше резултат на дълга, дълга работа както в Конституционната комисия, така и в заседателната зала и това беше решението, което най-разумно обедини всички нас в тази зала. Не бива по един или друг начин да се опитваме да внасяме дискриминация в нашата страна.

И накрая, малко за да ви разведря, аз искам да ви попитам: ако случайно дойде тук, в Народното събрание, както е обичайната практика в чуждите страни и у нас, в България, държавният глава на Съединените американски щати, а това е държавно учреждение, на български език ли трябва да говори той? *(Реакция в залата: "Е, е, е!")*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: За процедурно предложение има думата Атанас Мочуров.

АТАНАС МОЧУРОВ: Уважаеми господа и госпожи, предлагам да приемем предложението на Конституционната комисия. Това е най-разумно. *(Ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мисля, че дължа да дам думата и

на втория вносител и той да се обоснове, ако има нужда. Господин Юрий Борисов, имате думата.

ЮРИЙ БОРИСОВ: Дами и господа, ако бъде прието предложението на Конституционната комисия, ние ще оттеглим нашето предложение.

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Искам да направя реплика във връзка с това предложение и казаното тук. Вижте, не можем със закон да се задължаваме да говорим собствения си език в собствената си държава. Това просто е несериозно.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (от място): Точно така! *(Репликата е придружена с ръкопляскане)*

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, дължен съм да ви кажа съвършено безпристрасно, че и тези предложения не се правят така елементарно и приемат така лесно в Конституционната комисия. Възможностите са две. "Официалният език в България е българският..." - това не подлежи на спор, то е гласувано.

Сега ще преминем към гласуване на второто изречение - "Неговото използване в държавните институции и в политическия живот е задължително." *(Реплика от депутат от опозицията: "Държавните дейности...")*

Те не са дейности. Това са учреждения, ако искате да кажете, но "институция" е по-общото понятие.

Който ще подкрепи това второ изречение, ще го изрази с позитивен глас, който е за оставането на първата част, т.е. досега гласуваният текст на чл.3, ще гласува обратно. Това е формулата, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме да има ли добавка към първата част. И тя е поставена на гласуване. "За" или "против" - моля, гласувайте!

При общо гласували 255 народни представители, със за - 217, против - 32, въздържали се - 6, добавката се приема. *(Единични ръкопляскания)*

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Обяснение на вот. Гласувах против. Съжالياвам много, дами и господа. Работата на Конституционната комисия, която продължи много дълго време и може би месеци е обсъждан този въпрос, не беше зачетена. Залата не внимава и не вниква в това, което Конституционната комисия се стреми да обясни. *(Реакция на неодобрение в залата)* И процедурно това беше най-доброто разрешение, което можеше да се даде, и то беше на Конституционната комисия, не изключвам това, което искат да постигнат някои. *(●живление в залата)*

ГЛАС ОТ ЗАЛАТА: Не Ви е ясно за какво става дума!

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Моля Ви се! Аз много добре знам за какво става ду-

ма. Три месеца сме разисквали този въпрос.

И освен това аз протестирам срещу начина на процедура тук, който се въведе, макар и с гласуване на подавяващото мнозинство, защото най-малко представителите на отделните парламентарни групи трябва да се изказват по всеки въпрос. Това е минимумът, който ние по правилник трябва да спазваме.

Само нещо да добавя. Току-що някои делегати ми казаха, че са гласували "за" като смятат, че това е мнението на Конституционната комисия. Така ли е, госпожа Савка Йовкова?

САВКА ЙОВКОВА (от място): Да.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Ето това е и искам да се прегласува въпросът.

ИВАН ГЛУШКОВ (от място): Има едно недоразумение, господин Тодоров. Не са разбрали добре.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кой какво гласува много добре се разбира, обаче Конституционната комисия неясно изясни позицията си, това е вярно. (*Шум в залата*)

Нека Конституционната комисия изясни още веднъж положението. (*Звони*)

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз настоявам да се прегласува въпросът, като Конституционната комисия обясни своето становище.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, трябва много открито да се кажат нещата. Никой не прави опит да ги завоалира. Истината е, че това е разисквано на вчерашното заседание на комисията, на което аз не бях. Експертите донесоха тук текст, от който се вижда, че общото впечатление от вчерашното заседание е да не се прави никаква добавка на текста на чл.3. В момента част от ръководството на комисията казва "Не!". Сякаш надделя да има една добавка и тя да бъде такава и такава. Не се подкрепя и от господин Павлов, на се подкрепя и от други. (*Депутат от залата: "Ние не знаем за какво сме гласували!"*)

Понеже не знаете за какво сте гласували, сега ще възстановим гласуването.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Искам много ясно да се постави какво ще се гласува, затова защото гласуването беше проведено правилно. Вие предложихте добавка и аз поставих на гласуване добавка. (*Звони*) Моля ви се! Не възразявам срещу прегласуването, обаче много ясно трябва да се каже, ако се смята, че има нещо нередно и да не се прехвърля тук.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: За един момент. Искам да обясня и на господин председателя, че може да се премине към гласуване повторно по правилника на един текст не когато е опорочено гласуването, вие сте прав, но когато даже един народен представител, поради собствено съмнение, го постави

и ако Бюрото се съгласи. Пречка няма. Дайте думата на господин Николай Павлов и ние ще изчистим тази спорна тема. Няма тежък проблем тук.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Проблем за прегласуване няма. Въпросът е ясно да се внесе какво се иска.

Има думата Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Дами и господа, смятам, че в случая има леко неразбиране на процедурата. Това, което се предлага като изменение, то трябва да бъде изрично упоменато като текст. В случая не бе постъпено така, така че от мое гледище има нарушение на процедурата, поради което ще моля да бъде извършено неговото прегласуване, като изрично се прочете текстът, който се предлага, респективно, текстът, който се противопоставя. *(Оживление в залата)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ *(звъни)*: Моля ви се, аз не зная такава процедура текст да се чете и да се противопоставят два текста. Ще се даде един текст, който да се гласува. Господин Павлов, недейте внася нови процедури тук.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не, процедурите са много ясни. Чл.3 е приет в своето първо изречение, което имате пред себе си.

КРАСЕН СТАНЧЕВ *(от място)*: В момента има само едно изречение.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Именно. "Официалният език в Република България е българският." Това е прието.

КРАСЕН СТАНЧЕВ *(от място)*: И е само това дотук.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Да, само това е дотук на базата на предложението на господин Румен Воденичаров, който не оттегля своето предложение. На базата на предложението на господин Борисов, който оттегля своето предложение... *(Протести от страна на част от народните представители)* Оттегляте в името на поправката, която се предлага. Само не ме учете на този български език, ви моля...

Това, което трябва да добавя е, Конституционната комисия няма становище да се приеме второто изречение, понеже то не е оттеглено. Казвам ви го и ще гласувате по съвест. Няма да имате думата повече, освен ако председателят не ви я даде.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ *(от място)*: Четете моето предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Четете предложението, за да се чуе, за да се знае за какво се гласува.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ *(от място)*: Гласувано е това, което беше прочетено преди малко. Правим повторно гласуване по същия текст.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Кажете на господин Воденичаров, а не на

меч.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Точно така, но дайте текста.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Сега ще ви го дам.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ (*от място*): Не може да се гласува друг текст. Щом гласуваме повторно - същия текст буквално.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Елементарно е, ясно е.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: То е така.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ (*от място*): Кой предлага текста?

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА (*от място*): Кажете кой предлага текста?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Текста да дадат. Без текст как ще гласуваме?

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ ИВАН ГЛУШКОВ: Този текст е на комисията.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не е на комисията. Това е проблемът. Текстът, който се предлага за гласуване като второ изречение на валидното единствено изречение по чл.3, е следното: "Неговото използване в държавните институции и в политическия живот е задължително."

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА (*от място*): Моля кажете чия е тази формулировка. Кой е измислил тази глупост?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Текстът се прие така. Прочетете го още веднъж. Недейте смущава... нека да се чуе текстът, за да се гласува вече и да няма никакво оспорване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Тодоров, това, което иска да каже господин Драганов и сега госпожа Петрова, е следното. Те питат чие е това предложение. Това питат те, защото предложението на господин Воденичаров е по-различно.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ (*от място*): Аз съм съгласен с това предложение.

ДРАГОМИР ДРАГАНОВ (*от място*): Кой го прави?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Той е съгласен с текста.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Съгласен съм с предложената формулировка. Заменяме "митинги, събрания и манифестации" с "политически живот". Предложението е подписано от 53 народни представители.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Уважаеми колеги, Великото Народно събрание не е тук, за да се пазари с господин Румен Воденичаров - с кое той е съгласен и с кое не. Под това предложение, което току-що беше се гласувало уж и което сега отново искате да се гласува, то не е събрало 40 подписа. Има други 22 предложения, събрали по 40 подписа и Конституционната комисия е затова, за да

ги интегрира, да ги разпредели, което тя добросъвестно прави цяла сутрин, да ги преразхвърля по възможните други точки, алинеи и по членове на Конституцията и тогава да се види има ли нужда от това или не, защото ние изрично вписахме допълнителен член, че събранията и митингите подлежат на отделен закон и там много добре ще се напише на какви езици може да се провеждат тези неща. Какво сега тук изведнъж дойдохме, наобядвали се, и вземем да...
(● *Живление в залата*)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ние трябва да бъдем много наясно. Зад компромисното изречение комисията не стои. Ако трябва да се гласува нещо, господин Воденичаров да си го предаде тук.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Повтарям, смятайте, че предложението е направено. Текстът е следният: "Използуването на българския език в държавните институции и политическия живот е задължително."

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Кой го прави? Стоят ли 40 подписа? Има ли други народни представители за тази редакция?

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Вас ви питат, господин Воденичаров, зад тази редакция стоят ли 40 подписа. Това е проблемът.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Добре, щом ще бъдем формалисти, ще трябва да гласуваме тогава редакцията, която аз предложих.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Именно това ви казвам.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Редакцията, подписана от 53 народни представители, е следната. Тя е ал.2, а не е второ изречение на първата алинея. Ал.2: "Използуването на българския език в държавните учреждения, на митинги, събрания и манифестации, е задължително." (● *Живление*) Щом не сте съгласни с "политическия живот" пека да изброим тогава всички публични отношения, в които е абсолютно задължително ползуването на българския език. Ясно ли е, господа от "Екогласност"?

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА (от място): Искам думата по процедурен въпрос.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата.

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА: В такъв случай ние имаме само две възможности и никакво прегласуване не се налага. Или остава изречението, прието павторо четене, или се приема предложението на господин Воденичаров, тъй като другото няма 40 подписа. За мен разликата е ясна. Едното е откровен национализъм, а другото - това, което уж беше от Конституционната комисия - е прикрит национализъм, който иска да превръща всички неща, които няма да можем да избегнем в конституционен текст, да ги гласува, но това е опцията. Или само българският език е официален, или предложението на господин Водени-

чаров.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По процедурен въпрос има думата Юрий Борисов.

ЮРИЙ БОРИСОВ: Уважаеми дами и господа, след като беше прочетен текстът, предложен от господин Румен Воденичаров, господин Ганев предложи друга редакция и я представи от името на Конституционната комисия. Тогава, когато бях поканен тук, аз казах, че ако се приеме тази редакция от Великото Народно събрание, тогава ние четиридесет човека, ще оттеглим нашето предложение, така че в случая да се урежда този въпрос за официалния език със закон. Много ви моля не се опитвайте да изключите нашето предложение като представите алтернативите само като две - оставане на текста, който е гласуван, и гласуване... нека да се провери в протокола в какъв случай се оттегля. В протокола много ясно е записано и аз го споменах.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мога ли да помоля все пак да се прочете това, което беше гласувано, защото всеки е забравил за какво сме гласували. Прочетете го от стенограмата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин председател, аз ще ви прочета това, което е гласувано, но не трябва да се остава с неясно впечатление. Уточнихме се след тази консултация, на която имаме право и ние, защото се работи денонощно, че това, което аз ви прочетох и за което се гласува, не е предложение на Конституционната комисия. Щом това е така, остават две оригинални предложения, ако не се оттеглят. Тях ще гласуваме, ако се преценява. Това е.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По процедурен въпрос има думата господин Петър Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители! Мисля, че председателят и на Конституционната комисия беше ясен и така е по правилник. Не е нужно да се изреждаме и да обясняваме кой как е мислил и как мисли. Има две предложения. Ще ги гласуваме последователно след алинеята, която сме гласували - и толкова. *(Частични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Първанов.

ИВАН ПЪРВАНОВ: Господа, моля да приемете едно компромисно предложение. Тъй като и при процедурата по третото четене е възможно предложенията да се върнат на Конституционната комисия за допълнително проучване, съгласно втората алинея на чл.86, аз правя тъкмо това предложение. То може да бъде след почивката, може да бъде и утре. Сега се губи много време и предполагам, че още толкова ще загубим. Нека да вървим нататък.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има направено процедурно предложение.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Аз споделям това предложение. Нека комисията още веднъж да се върне спокойно върху текста. Трите предложения са ясни. Както ги уточни господин Корнажев - те са: текста, който сме гласували най-напред на второ четене и двете други предложения. Нека, господин председател, да се приеме това процедурно предложение - тоест да се гласува и в почивката ние да се занимаем с него.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Росен Хубенов.

РОСЕН ХУБЕНОВ: Нямам нищо против да се отложи следващото гласуване за ново оглеждане на текста, но искам да се разсее мъглата около текста, който беше предложен. Тук се говори, че някои лица били предложили почти криминално някакъв текст, който официално не е внесен. Тези лица си имат имена, още повече, ако те са част от ръководството на Конституционната комисия, се знае кои са. Аз държа те да бъдат чути и от цялото народно представителство и от нашите радиослушатели, за да не останат съмнения по процедурата на приемането на Конституцията.

Освен това бих искал да бъде изяснено тук ясно може ли Конституционната комисия да търси компромисни текстове измежду няколко от направени по надлежния ред предложения от народни представители. Ако не може, както сега се ориентираме, няма смисъл ние да си губим времето в Конституционната комисия от сутрин до вечер и да водим делови разговори и преговори. Искам ясно да се каже, за да знаем.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: И така, ясно се казва, че Конституционната комисия на базата на различни предложения има право, даже задължение да търси формули, които да предлага. Въпросът тук е /беше процедурен/ дали има такова предложение на самата Конституционна комисия. Оставете тя да се събере и да ви предложи становището си.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Пристъпваме към гласуване на направеното предложение Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България да разгледа още веднъж допълненията към чл.3.

Моля, гласувайте за това предложение!

От 249 народни представители - 159 са гласували за, 73 против, 17 въздържали се.

Текстът се връща за доразглеждане в комисията и в едно от следващите заседания ще бъде внесен отново.

Господин Ганев, продължаваме по-нататък.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, постъпиха предложения във връз-

ка с чл.5, ал.3. Текстът, който е пред вас, имам предвид гласувания текст, е: "Никой не може да бъде осъден за действие или бездействие, което не е било обявено от закона за престъпление към момента на извършването му." И вие имате предвид и следващата алинея четвърта, която пък казва, че международните актове се прилагат като вътрешно право.

Повече от 40 души, между които и аз, предложихме към това да се добави един принцип: "Престъпленията и наказанията за тях се установяват само със закон."

Госпожа Нора Ананиева и група народни представители - също, госпожа Мариана Христова - също.

Дотук, аз от името на групата, госпожа Ананиева от името на групата, в която тя участва и госпожа Мариана Христова, ние оттегляме тези предложения, защото идеята се съдържа достатъчно ясно в гласуваната вече ал.3 на чл.5.

Остава предложението на господин Петко Захариев. Той предлага /като казвам господин Захариев, имам предвид пак група хора/ да отпадне предложеният текст на ал.3 на чл.5.

По този въпрос Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България смята, че текстът би трябвало да се запази, защото, както многократно се обясни, във връзка с четвъртата алинея и с действащото наказателно право никой, който е извършил престъпление в минали години, няма да бъде освободен от отговорност. Това е нашето становище.

Господин председател, вероятно ще дадете думата, ако има някой за или против.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Захариев, държите ли на вашите предложения при тези обяснения и миналите обяснения.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Тук групата юристи ясно изтъкнаха. Вие знаете, че никой няма да бъде пито амнистиран, нито освободен благодарение на този текст.

ПЕТКО ЗАХАРИЕВ: Дами и господа! Този текст действително трябва да вълнува и вас тук, независимо от това, кой с каква цел го поддържа.

Аз смятам, че този текст трябва да има много други аналогични текстове, които да го доизяснят, а той ще намери такива текстове само в Наказателния кодекс. Следователно той трябва да отпадне от тук. Независимо какви обяснения господин председателят на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България казва и говори тук пред вас. Не е въпросът, кой каква физическа застраховка ще получи чрез този текст за минали генетични или негенетични деяния от представителите тук. Ние трябва да знаем, че изграждаме органичен закон, с който ще си служат всички бъдещи властници и те

трябва да знаят, че законът не е, който ще ги оправдае. Защото всички те ще имат възможност да създават закони въз основа на този текст и тежките злодеяния също така ще бъдат оневинявани. Трябва да ви е пределно ясно. И моят мотив, когато го давам, аз го давам за минали времена, а сега доизяснявам - за бъдещи времена - също.

Така че, ако ние тук всички сме политици и имаме предвид бъдещото съществуване на тази Конституция, този текст трябва да го препратим там, където му е мястото.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стайков иска думата.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: Уважаемидами и господа, Конституцията е документ, който залага основите на правото. Има един основен принцип за съответствие, еквивалентност между престъпления и наказание и въпросът за валидността на наказанието и това, което може да се счита за престъпление. Разбирам. Ние сме преживявали много тежки времена, но правото не е мъст и ние не можем в никакъв случай да вървим към мъст, защото това нищо добро няма да ни донесе.

Аз искам да кажа нещо друго. Тук някак си неволно се смесва въпросът за ретрактивното действие на закона, т.е. за законите с обратна сила и въпросът за давността. Това, че някой някога е извършил престъпление, което по законите е било престъпление, примерно тези престъпления срещу човечеството, за геноцид и други, това всъщност не се третира от този текст. Тук става въпрос само за нещо друго. Ако дадено нещо не е било обявено за престъпление в определен момент, то не може със задна дата да бъде обявено за престъпление и след това човекът да бъде съден. Ако да речем сега аз пуша отвън в коридора и това е разрешено, а утре излезе закон, че е забранено, мен би трябвало да ме съдят за това, че вчера съм пушил в коридора. Ето това означава обратната сила на закона. Затова мисля, че този текст в случая трябва да бъде приет. Това е гаранция за самото право. Това е в основите и в азбуката на правото, това е в основите на цялата наша цивилизация. Не може да има закон с обратна сила и да сме сигурни, че няма някой, който в момента е силен да си позволи да мъсти за минали деяния по един абсолютно неправомерен начин.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпваме към гласуване, тъй като господин Захариев изглежда, че държи да се гласува.

Гласуваме неговото предложение за отпадане на ал.3 от чл.5.

Които са за отпадане, гласуват за, които са против - гласуват обратно.

(Господин Андрей Луканов приближава към председателстващата и предлага да се повтори гласуването, тъй като има неяснота у депутатите за целта на гласуването.)

Моля ви се, още веднъж. Оказва се, че има неяснота. Преди да се обявяват резултатите, анулирам ги и още веднъж да се каже.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Понеже приехме принципа да се подлага на гласуване най-напред становище, ако има на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България, така трябва да постъпим и сега.

Който е за запазване на ал.3 на чл.5, гласува за, който е за неговото отпадане - гласува против. Това е текстът. Спира се гласуването и се анулира предпоставеният резултат.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ (звони): Вижте какво, има-няма, постъпило е предложение за отпадане. Моля ви, да бъдем ясни. Или гласувайте против, или гласувайте за отпадане. Това е положението.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Уважаеми господин председател, предлагам да се придръжаме към становището, което изрази господин Гиньо Ганев пред нас. Иначе процедурно напълно се обезсмисля мнозинството от 2/3. Тъй като може да имаме положение, при което нито едното, нито другото ще получи 2/3. Всички предложения, които са за отпадане на даден член, да се представят за гласуване във вид на потвърждаване на дадения член. И ако те не съберат 2/3, тогава да отпадат. Иначе ще стигнем до абсурд.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Много моля, когато един текст е получил 2/3 на второ четене, той не може да бъде подлаган на отпадане. Той вече е получил мнозинство 2/3. Тук на трето четене има само нови текстове. Много моля, да не се подлага на гласуване изобщо.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Колеги, въпросът е решен ясно и категорично в чл.86, ал.1 от правилника изрично: "На трето четене се поставят на разискване само онези текстове за проекта на Конституцията, за които са постъпили писмени предложения за отмяна, изменение или допълнение".

Следователно, в конкретния случай господин Захариев е направил предложение за отмяна на чл.5, ал.3 и трябва да гласуваме неговото предложение. Член 5, ал.3 е приета с две трети. Не може още веднъж да я прогласуваме. Всяко едно предложение, което е направено по съответния ред, трябва то да бъде поставено на гласуване. Това изисква чл.86, ал.1.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Така, господа, както виждате, прекъснахме хода на гласуването, но продължаваме по същия начин. Да бъдем ясни! Има предложение за отпадане на ал.3. Моля тези, които са съгласни с отпадането, ще гласуват със за, а тези, които искат да остане, ще гласуват против.

От 265 гласували, 242 са против, 18 за, и 5 въздържали се. Предложението се отхвърля.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, постъпило е предложение по чл.11, ал.2. Комисията се занимава с този текст, но не прави предложение, тъй като искането не беше подкрепено от 40 души народни представители.

СВЕТОСЛАВ ШИВАРОВ: Тогава защо го докладвате.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: За обяснение какво сме правили днес.

Член 12, ал.2. "Сдруженията на гражданите, включително и синдикатите, не могат да си поставят политически цели и да извършват политическа дейност, присъщи на политическите партии." Във връзка с това има предложение на група народни представители този текст да отпадне.

Имаше едно предложение, което подкрепям и аз, не да отпадне, а да звучи така: "Сдруженията на гражданите са структури на гражданското общество в Република България", зная че това е много тромаво, но другото, "когато те си поставят политически цели, подлежат на регистрация по реда, предвиден в чл.11, ал.3". Казвам това, като прибавям, че ние, които подписахме този текст, не го поддържаме, защото тази логика се извежда от сегашното съдържание на чл.11 и чл.12.

Остава първото предложение за отпадането. Смисълът на искането за отпадане е да може политически цели да си поставят и организации или сдружения, които нямат характер на политически партии.

Дискусията беше изключително продължителна. Пое се ангажимент от двама народни представители да преценят могат ли да предложат някаква формула. До този момент това не е направено.

Бих искал да помоля, господин председател, авторът на предложението кратко да го представи. След това един да се изкаже против. Тогава да преценим дали трябва да търсим някакво становище като Комисията за изработване на проекта за Конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кой ще вземе думата? Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Уважаеми господин председател, уважаеми народни представители, както знаете, в момента чл.12, ал.2 гласи: "Сдружения на граждани, включително и синдикати, не могат да си поставят политически цели и да извършват политическа дейност присъщи на политически партии." Предложението е да отпадне.

Мотиви: 1. Термините "политически цели" и "политическа дейност" са неясни термини. Дали например сдружение с идеална цел в защита на правата на жените или учениците върши политическа дейност, когато критикува правителството? 2. Подразбирането, че добавката "присъщи на политически партии", нещо пояснява, е голяма заблуда. Възниква въпросът: дали на политичес-

ките партии са присъщи цели като защита на правата на човека, околната среда и пенсионерите? И защо, когато партиите си ги поставят, те са политически, а когато сдруженията си ги поставят - те не са политически? Къде е границата между разрешени политически цели и неразрешени политически цели, съответно за сдруженията и партиите? 3. Правото на сдружаване в разпоредбите на чл.12 не е уредено като свобода. Като цяло този член е крачка назад в разпоредбите на сега действащата Конституция, макар в същото време да е ясно, че като цяло свободите на гражданите, макар и декларирани в сега действащата Конституция поради липса на независима съдебна система и независима собственост, не могат да бъдат осъществени, независимо от декларациите. 4. В същото време, чл.22 на Международния пакт за гражданските и политическите права, ал.1 и ал.2, който вероятно и по смисъла на чл.5 и чл.87 от проекта за Конституция би трябвало да бъде част от вътрешното законодателство, гласят: "Международен пакт за граждански и политически права. Чл.11, ал.1. Всяко лице има право на свободно сдружаване с други лица, включително и правото да образува и да членува в професии за защита на своите интереси. Ал.2. Упражняването на това право не подлежи на никакви ограничения освен такива, предвидени в закон, и необходими в едно демократично общество, в интерес на националната сигурност, обществената безопасност и обществения ред, за защита на народното здраве и морал или защита на правата и свободите на други." 5. В съответствие с тези текстове бяха създадени много сдружения, които независимо дали това се харесва някому или не, промениха по един или друг начин облика на страната. Сега се получава, че за в бъдеще на подобни сдружения ще се налагат ограничения. След като чл.1, ал.2 на сегашния проект за Конституция гласи, че "цялата държавна власт произтича от народа", то не е ясно защо на този народ не му се вярва, когато той преследва политически цели. Само чрез партии ли той трябва да участва в израза на своята воля и в политическия живот? Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Желает ли някой да се изкаже. След това, ако може да вземат отношение по този въпрос политическите лидери или шефовете на парламентарните групи.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Уважаеми господин председател, уважаеми господа депутати. Нека с нашия вот да дадем на вносителите да разберат, че ние си представяме точно какво означават политически отношения и че не може на места, където политическите партии прекратиха своето съществуване и дейност и където синдикатите произвеждат, синдикатите да развиват политическа дейност в условия на безпартийност. *(Частични ръкопляскания)* Касае се действително за ограничаване на едно право, което бихме могли да речем ко-

лективно право и каквито ограничения вече приехме от "кръглата маса" досега няколко.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Стелиян Стойчев.

СТЕЛИЯН СТОЙЧЕВ: Ясно е, че тук става въпрос за синдикатите. Щом е за синдикатите, нека да остане само формулировката по отношение на синдикатите. Да не се включват и сдруженията на гражданите.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Стайков.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: Уважаеми дами и господа! Проблемът действително е сериозен. Той е сериозен, от една страна, защото в нашите неустановени политически отношения и политически структури в тази страна е възможна появата на различни организации, които да заобиколят определените регламенти, предвидени в Закона за политическите партии, и чрез едно такова заобикаляне да нарушават политическия баланс в страната. От друга страна, съществува опасност пък при сега дадения текст да се стигне до положение, при което едно агресивно управляващо, било то мнозинство или малцинство, да тълкува така този текст, че всички свободи на гражданите на сдружаване да бъдат сведени под този толкова широк като тълкуване текст и на практика да бъдат забранени всички граждански сдружения.

Проблемът, който трябва да решим тук и за който имаше идеята просто да отсрочим, да потърсим някакво решение, а именно точно какви да бъдат тези ограничения, които се налагат, ако щете дори от това, че в крайна сметка нашата Конституция е една Конституция на прехода, тя не е Конституция на едно улегнало стабилно общество, какви са ограниченията, които биха се наложили точно от този преход.

ГЛАС: Политически.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: Лопното е, че политически цели е нещо неясно и не можем да сложим в Конституцията примерво какво точно е политическа цел, какво е политическа дейност и т.н.

Сега предлагам един компромисен вариант. В чл.11 и в други е фиксирано с какво се занимават политическите партии, при това положение в така предложения текст имаме записано, че сдруженията на гражданите, включително и синдикалните, не могат да осъществяват дейност, присъща на политическите партии. Но политическите партии могат да имат разностранна дейност. Те в крайна сметка могат да организират дори и раздаване на храна на бедните и т.н. Но те имат и една своя специфична дейност, която ги отличава от всички останали. Това е участието в избори и участието в политическата власт. Така че именно тази дейност според мен трябва да бъде забранена на сдруженията на гражданите, които не са се регистрирали като политически

партии. В този смисъл предлагам следния текст: "Сдруженията на гражданите, включително и синдикалните, не могат да осъществяват дейност, която е присъща само на политическите партии." В този вид мисля, че все пак ограниченията стават и по-ясни, и по-категорични. Не може да се върви към някакво силно разширително или стеснително тълкуване.

Благодаря ви.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Пирински.

ГЕОРГИ ПИРИНСКИ: Само като доизясняване на онова, което каза господин Стайков, тъй като тази сутрин в дискусиата по този член заедно с него взехме отношение. Моля народните представители да погледнат текста на чл.12, ал.2 и във връзка с онова, което господин Стайков каза, да помислят върху следното. Той предложи да отпадне изразът "да си поставят политически цели". Аз предлагам да остане този текст. Споделяме с господин Павлов тук, че има Конституционен съд, който може да прецени дали една организация си поставя или не такива цели и има ли, или няма нарушение на закона. В този смисъл подкрепям господин Воденичаров.

Същевременно подкрепям господин Стайков, който предложи да се добави една дума в последния ред от текста - с политическа дейност, присъщи само на политическите партии. В това разбираме, което той обясни, че тази дейност, която е присъща само на политическите партии, е участието в избори и в политическата власт. Именно това се дискутирало тази сутрин, че има политическа дейност, която се извършвала от граждански сдружения в широкия смисъл на това понятие, която не бива да им бъде отнета. Но стриктно говорейки за политическа дейност, именно участие в избори и в политическата власт трябва да се осъществява само от политически партии.

В този смисъл предлагам, господин председателю, текстът да остане така, както е предложен досега в раздадения проект с добавката на думата "само на".

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: От името на комисията само за момент, защото веднъж наистина стана дума за това. И Конституционната комисия, поне тази група, която е по-близо, ние възприехме това предложение. "Сдруженията на гражданите, включително и синдикалните, не могат да си поставят политически цели и да извършват политическа дейност, присъща само на политическите партии". Това би трябвало да се гласува и ако господин Красен Станчев, ето, казва "да", оттегли предложението за отпадане това да бъде господин председател, предложението за гласуване. Прибавяне на думата "само" към гласувания текст на мястото, което посочих.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Знаем за какво гласуваме. Става

въпрос за същия текст с добавката "само". Моля, гласувайте!

Има думата Атанас Мочуров.

АТАНАС МОЧУРОВ: Мисля, че нещата са ясни. Подкрепям текста, който предложи господин Гиньо Ганев. За пояснение на публиката. Ние в този парламент чухме народни представители, които казват: "Аз съм от "Подкрепа". Не може една синдикална организация да има организационни клетки по месторабота и същевременно да се занимава с политическа дейност и да има народни представители в парламента. Ние вече имахме такива и се отказахме от тях.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте!

От 255 гласували народни представители, 244 гласа са за, 7 - против, 4 въздържали се. Алинея 2 се приема със съответната добавка. Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, преминаваме към предложения, направени във връзка с чл.13, ал.2 и 3. Те са внесени от група народни представители, между които господин Красен Станчев. Неговото, или на групата предложение, е от ал.2 на чл.13 там, където се казва "вероизповеданията са свободни", неговото предложение е да се запази това изречение, но следващото изречение на досегашната алинея 2: "Дейността на религиозните институции и изпълнението на обредите не могат да противоречат на законите и добрите нрави" да се заличи. Най-напред по този текст, само че Снежана ми отне моите бележки, където бях посочил на кой текст по-нататък в Конституцията трябва да се позовем. Чета: "Чл.36. Ал.1. Свободата на мисълта и избора на вероизповедание и на религиозните..." Вижте сега ал.2: "Свободата на съвестта и вероизповеданията не може да бъде насочена срещу националната сигурност, обществения ред, народното здраве и морала или срещу правата и свободите на другите граждани". С други думи, тази идея на ал.2 на чл.36 покрива второто изречение на ал.2 на чл.13, а именно дейността на религиозните институции, изпълнението на обреди не могат да противоречат също на законите и добрите нрави.

Предложението на Конституционната комисия. Чуйте внимателно! Поради това дублиране второто изречение на ал.2 на чл.13 да отпадне. И поради логиката на съдържанието на отделните алинеи те да бъдат подредени така: "Ал.1. Вероизповеданията са свободни. Ал.2. Религиозните институции са отделени от държавата". Господин председател, да гласуваме дотук.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мисля, че е ясно. Има преномериране на алинеите и отпадане на едно изречение. Така, както го чухте, моля, пристъпете към гласуване!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Прочее, това уточняване е направено и с

вносителите.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: От гласували 257 народни представители, 233 гласа са за, 19 - против, 5 въздържали се. Алинеи 1 и 2 на чл.13 се утвърждават такива, каквито бяха предложени.

Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: В ал.3 имаше наченки на нови предложения, но тъй като нямаше 40 подписа, тя се запазва такава, каквата е.

Следващото предложение е по чл.14. Чета гласувания и приет текст: "Семейството, майчинството и детството са под закрилата на държавата". Повече от 40 души, между които и аз, предложихме да се прибави "под закрилата на държавата и обществото", което е повече от държавата. Конституционната комисия подкрепи това искане. Господин председател, то би трябвало да се гласува.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мисля, че няма нужда от аргументи. Моля пристъпете към гласуване на добавката "и обществото" към чл.14.

От 253 гласували народни представители 240 са за, 7 - против, 6 - въздържали се.

Член 14 с добавката се приема.

Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Чл.15. Господа, група народни представители главно от Зелената партия и "Екогласност" направиха предложение да се обогати текстът за околната среда. Той сега е така: "Република България осигурява опазването и възпроизводството на околната среда." Конституционната комисия се занима с това предложение. Това, което ще ви предложи, е уточнено и с вносителите. Господин председател, предлага се единствената алинея на чл.15 да придобие следното съдържание: "Република България осигурява опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането на разнообразието на живата природа и запазването на природните богатства и ресурси на страната." Това да се гласува, господин председател. То беше цялостно прието като под "жива природа" се разбира и човекът.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Пристъпваме към гласуване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Един момент, става дума за това терминът "запазване на ресурсите" да не би да изключи тяхното използване.

Господа, нищо няма да бъде направено без залата, но възраженията бяха логични. Нека да чуем текста още веднъж. "Чл.15. Република България осигурява опазването и възпроизводството на околната среда, поддържането на разнообразието на живата природа и разумното използване на природните богатства и ресурсите на страната." Това е коректен текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпете към гласуване на предложениния текст.

От 241 гласували - 219 са за, 13 - против, 9 въздържали се. Съдържанието на чл.15 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, в текста, който ви е раздаден, има един тежически пропуск. Извинявам се от името на администрацията. Трябва да ви го съобщя. То е гласувано. Чл.17, ал.1 трябва да се чете така: "Правото на собственост, както и на наследяване...", това е пропуснат от машинописа, се гарантира... и т.н. Това е текст, който е приет и по него няма бележки.

Чл.18.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Редакцияната бележка няма смисъл да се редактира. Пропуск е, констатиран в протокола.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Не, няма да се гласува. Тя е точна.

По чл.18. Госпожа Орбецова и още народни представители искат терминът в ал.4 /вижте текста/ "физиологически силно активни вещества" - тя намира, че е неправилен и иска да се сложи изразът "биологично активни вещества с наркотичен ефект и силно действащи отрови". Конституционната комисия направи няколко уточнявания и нейното дълго изречение не е най-точно. Убедението, че трябва да се приложи изразът, който снощи беше приет по Закона за устройството на Министерството на вътрешните работи. Ние искаме да кажем, че това е една редакционна поправка. Дайте право на Конституционната комисия това съответствие да бъде нанесено още тази вечер. То е точно, то е анализирано със специалисти и ще удовлетвори всички страни. Остава както е и в Закона за Министерството на вътрешните работи.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Госпожа Орбецова иска думата.

ВРЪБКА ОРБЕЦОВА: Уважаеми колеги, позволете ми да дам малко пояснение: ако приемем само "биологично активни", това означава всички хормони. Биологично активно вещество е и хидрокортизонът, кортизонът, инсулинът. Това, което аз ви предлагам, съответствува много по-точно на досега действащия Закон за народното здраве и продължаващия да действа Закон за народното здраве, защото досега държавата е монополист в производството на всички лекарства и въпреки това една определена група от лекарства се намира под особен контрол и на нея е отделено специално място като глава единадесета от досега действащия Закон за народното здраве, който е наречен "Закон за контрол на наркотиците". Става дума за вещества, към които се привиква лесно, които се използват за обезболяване, за местна или локална анестезия, респективно наркоза. Добавила съм и "силно действащи отрови" за онези лекарства и вещества, които са опасни за живота, и ако държавата ня-

ма монопол на това производство, може да се стигне също така до много тежки последици. Става въпрос за вещества от типа на цианкалия например. За това съм предложила и колегите, които са подкрепили предложението ми - това е била нашата презумпция. Оставям на вашето решение как да гласувате.

РУМЕН ВОДЕНИЧАРОВ: Всичко това, което каза преждеговорившият, е вярно. И все пак "биологично силно активни вещества" изчерпва абсолютно всички категории - и отрови, и наркотици. Така че става въпрос за вещества, които в минимални дози имат огромен биологичен ефект, включително и токсичен такъв.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Васил Палакаркин.

ВАСИЛ ПАЛАКАРКИН: Правилният термин е "биологично силно действащи вещества". Това има гражданственост в производството на фармацевтични препарати по цял свят.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Предлагам да се придържаме все пак към този текст, който вчера гласувахме, и както се предложи от председателя на Конституционната комисия.

ВАСИЛ ПАЛАКАРКИН: Направи ми се забележка, че не съм предложил да се гласува. Предлагам да се гласува.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Именно. Моля, гласувайте предложения текст с уточняването. Повторете го.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: В края на ал.4 изразът "физиологически силно активни вещества" да се замени с "биологично силно действащи /или активни, това ще го уточним допълнително/ вещества". Въпросът е дали "активни" или "действащи" вещества. Това да се гласува с "действащи", както предпочита господин Палакаркин.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласувайте промяната към ал.4.

От 230 гласували народни представители, 225 - за, против - 1, въздържали се 4. Приема се промяната на ал.4 така, както беше прочетена - "биологично силно действащи вещества".

Чл.19.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Член 19, ал.1 - "Икономиката на България се основава на свободната стопанска инициатива."

Тук група народни представители между тях и господин Карамфилов искаха да се добави и изразът "и регулирани пазарни отношения". Той сега ще вземе думата. Уточняването, което беше направено, че господата и господин Карамфилов са готови да оттеглят предложението си, ако в преамбюла се запази идеята за социалната държава. Аз декларирах от името на всички, че ние гласувахме това - за социалната държава.

Имате думата, господин Карамфилов. Това е така. Аз потвърждавам, че е гласувано това в преамбюла.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Заповядайте, господин Карамфилов.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: Уважаеми колеги, Икономическата комисия внесе предложение в текста на чл.19 да се вмъкне "социална пазарна икономика", имайки предвид, че преамбюлът беше отпаднал.

Сега, при положение, че в преамбюла се запази статутът на социалната държава, според мен не се налага да се правят допълнения към гласувания вече чл.19.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Благодаря Ви много. Този разговор се прекратява, по ви моля за малко внимание, господа.

За един момент. Оттеглено е предложението. Аз не мога да ви разбера. Третото четене предполага направено предложение. Направено е. Предложението и днес беше съобщено, и сега още веднъж, че се оттегля. Но не е оттеглено предложението, което се направи от група народни представители за създаването на един нов член 19а. Той е във връзка с подчертаната грижа на държавата за някои райони в страната - полупланински и т.н., знаете тази дискусия.

След анализа на различните предложения Конституционната комисия прави следното предложение за нов чл.19а: "Държавата създава условия за балансирано развитие на отделните райони на страната и подпомага териториалните органи и дейности чрез финансово-кредитната и инвестиционната политика."

Прецени се, че за една конституционна идея така би трябвало да звучи по-обобщено този текст. Това е предложението, господин председател, на базата на становища, писмено изложени от група народни представители, между които и госпожа Нора Ананиева.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Доколкото си спомням, възражения, даже и аз присъствавах, нямаше по този текст.

Има думата господин Карамфилов.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: Уважаеми колеги, аз казах моето мнение, но възможно е другите депутати, които са подписали това предложение, да са на друго мнение. Но аз си спомням дискусията в Икономическата комисия. Между другото подписал съм предложението не като депутат, а като председател на комисията, и то беше внесено така - от комисията. Но това не означава, че другите депутати няма да имат различно мнение. Но смисълът на нашата дискусия беше да се запази статутът на социална държава. След като то остава в пре-

амбюла, аз мисля, че другите неща са вече едно повторение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Изглежда, ние се връщаме сега към първоначалния проект. Има ли друг желаещ да се изкаже? Любомир Иванов има думата.

ЛЮБОМИРИВАНОВ/Зелена партия/: Аз също го нежелание ставам, тъй като намерението е, колкото е възможно да се въздържа от изказвания. Възражвам срещу този текст и ще гласувам против него.

Разбира се, че има нужда от регионална политика и такава има във всички държави, примерно във Великобритания и т.н. Но не мисля, че това е мястото за конституционен текст. Тук в едно изречение има седем или колко чуждици и се говори за инвестиционна политика. Какво означава това? Кой ще бъде основен инвеститор от тук нататък - все държавата ли ще бъде инвеститор? Може да става въпрос за различни улеснения, както това се прави в райони на развитие, където има специална данъчна политика и т.н., други улеснения, развитие на инфраструктура. Но един такъв текст мисля, че е крайно неуместен за Конституцията. Категорично съм против.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Стефан Стоилов.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ (от място): Стига с тези глупости!

СТЕФАН СТОИЛОВ: Да, аз разбирам раздражението на господин Карамфилов, тъй като каже ли се "социална държава", "социални функции", "участие на държавата", веднага се приписва етикета "социалистическо" от вчерашния ден. Дайте да се разберем, не за това пледираме ние - нито отляво, а предполагам, че и тези, които като мен и подобните на мен са за социални функции и за участие на държавата, нямат предвид вчерашната социалистическа държава. Да се разберем и стига някои са се писали за демократи, гледанци само напред, а ние назад. Това междувпрочем в скоба, за да помогна на господин Карамфилов.

По въпроса за ролята на държавата да се ангажира постигане на някакво балансирано развитие. Господин Иванов, това го има в почти всички страни. В много от конституциите е заложено. В свързосилни международни организации голяма част от бюджетите отиват за решаване именно на регионални проблеми. И понеже България е обременена с твърде много проблеми в това отношение, няма нищо лошо, нищо страшно, а напротив, да има един текст в духа, в който е предложен от Икономическата комисия, който да подчертава остротата на проблемите и необходимостта от това държавата да има отношение към тези въпроси. И за ваше изяснение: това не означава държавата да раздава така, на гютуре пари. Това означава политика. Това означава използване на икономически регулатори. Това означава формиране и на някакви фон-

дове, които няма да се раздават ето така, без да се преценява за какво, а целево, съответно на приоритети, определени от обществото, от парламента, публично, прозрачно, а не прахосване на пари. За това става дума.

И по въпроса, по който се получи някакво оттегляне на направеното предложение и замълчаване от страна на хората, подписали предложението за включване в чл.19 на едно допълнение, което всъщност да характеризира онази икономика, към която, струва ми се, всички сме тръгнали и искаме да изградим, а именно една социална пазарна икономика, а не изобщо пазарна, не изобщо пазарно стопанство, а социално пазарно стопанство. Това го има в платформите на повечето от партиите. Това фигурира във философията на повечето от депутатите, присъстващи тук, и ако, господин Сотиров, Вие не го разбирате, не смятайте, че и ние не го разбираме какво означава.

И приключвам. Когато аз вчера водих разговор с господин Любомир Иванов за това, че ние се каним като комисия да направим едно такова предложение, той ми каза: "Сакън, не отивайте към никакви предложения, тъй като аз и моите колеги имаме много предложения. Аз съм за формулата да сведем до минимум предложенията, до няколко най-необходими, най-належащи и до няколко редакционни поправки".

Аз заявих съгласие: ако се приложи тази формула, ние сме готови да се откажем от това и подобни на него предложения. Но днес аз виждам ваят непрекъснато предложения, и то тъкмо от вашия сектор.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ (от място): Това са ваши предложения.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Дайте да сведем до минимум предложенията за копиране на текстовете.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДСРОВ: Има думата господин Стайнов.

СТЕФАН СТАЙНОВ: Аз ползвам случая да изразя подкрепа на предложението за създаване на чл. 19а и ако той получи подкрепата на Великото Народно събрание, аз оттеглям моето предложение съвместно с останалите повече от 40 колеги за допълнителен член 150а в раздела за местното самоуправление. Мисля, че текстът, който се прочете сега, е по-балансиран, по-всеобхватен, по-вярно разположен в структурата на Конституцията.

На колегите, които оспорват необходимостта от подобна постановка в Конституцията, ще си позволя да припомня, че един подобен ангажимент на държавата, който в никакъв случай не означава пряко осъществяване на тази политика, а отговорност, е важна гаранция за реализиране на личностни и граждански права, записани в тази Конституция. Ако държавата няма грижа за балансирано развитие на цялата територия, то автоматически част от гражданите на тази страна ще бъдат в някаква степен оцетени по някои свои основ-

ни права. Затова, моля настоятелно, колегите да подкрепят това предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имаме все пак приета процедура, която сме гласували. Не може по 10 души по един пункт и по втори пункт. Мисля, че вече по текста, който беше предложен като 19а, разискванията се изчерпаха.

ЙОВЧО РУСЕВ: Уважаеми колеги, аз имам предложение по чл.20 да се включи трета алинея за планинските и полупланинските райони. Ако се приеме 19а, аз оттеглям това предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Кажете вие, господин Стоянов.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Господин председател, аз съм един от тези, които са против този чл.19а. Аз и някои мои колеги нямаме нищо против балансираното развитие на отделните райони в страната, но в една Конституция трябва да се гарантира балансираното развитие чрез конституционното устройство, евентуално впоследствие чрез законите за административното деление и местните органи на държавна власт. Но в никакъв случай чрез фиксиране на положението за финансово-кредитната и инвестиционната политика на държавата.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: За процедурен въпрос има думата Виденов.

ЖАН ВИДЕНОВ: Уважаеми колеги, аз възразявам и протестирам срещу нарушението на процедурата, която гласувахме в началото на днешното ни заседание. Доколкото мога да броя това е второто изказване против предложението за чл.19а, а имаше и две изказвания за, ако се брой и това на проф. Стоилов. Другото беше на арх. Стайпов.

Ако процедурата, която приехме в началото на днешното заседание, ви се струва прекалено респективна, прекалено ограничителна, нека я променим, но да не правим прецедент. Трябва да се спазва процедурата, която е приета. Ако някой предлага промяна, да стане и да го каже.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По този член вече се изчерпаха изказванията.

ИВАН ПЪРВАНОВ (от място): Аз отстъпвам правото си на изказване на господин Тенев.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Тенев ли ще говори вместо вас? Не става въпрос за вас или за някой друг, става въпрос, че прекаляваме с намесата по един и същ пункт.

Имате думата, господин Тенев!

ИВАН ТЕНЕВ: Уважаеми госпожи и господа народни представители, аз съм подписал и съм длъжен да обясня пред народното представителство какви са били моите съображения с предложението ал.1 на чл.19 да добие една по-

ясна за мен редакция.

Предложението, което е направено, е следното. Състои се от три изречения.

"Република България изгражда социално-пазарно стопанство." То се появява от следващите две изречения. Какво е второто изречение?

"Индустрията, земеделието, търговията, занятията и другите стопански дейности се развиват на основата на свободната стопанска инициатива." Тоест ние поддържаме логиката, че пазарът може да се изгражда само на базата на свободна стопанска инициатива. И заедно с това в тази обстановка държавата ще има ли някакви функции? Какви са тези функции? Това е третото изречение.

"Държавата провежда политика на икономически напредък в условията на социална справедливост." Ако това се смята, че е някаква социалистическа държава от стар тип, аз мога да споря до утре с него. Затова, защото ние създаваме инфраструктурата на пазара като свободна стопанска инициатива, но заедно с това не сваляме от гърба на държавата нейното задължение на базата на стопанския напредък, а не в негов ущърб, но този стопански напредък да не бъде самоцел, а да бъде в името на социална справедливост.

Така че това е пояснение за модификацията на ал.1. Тя нищо не променя. Аз съм бил, съм и винаги ще бъда за истинска пазарна икономика, основана на свободната стопанска инициатива, но не бих се съгласил нашата държава да бъде единствената може би в Европа, която напълно да се отдели от тези процеси, които ще се развиват на пазара.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Както разбрах, това е предложение, което сте направили с господин Иван Първанов. Така ли е? Така.

И мисля, че вече се изясниха нещата. Давам думата все пак на председателя на комисията, за да пристъпим към гласуване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, преминаваме към един механизъм, който на мен лично никак не ми харесва. В Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България разглеждахме тези текстове. Търсех се баланси, да не ги съобщавам тук на глас. Едното уж за другото. Казахме да има социална държава в преамбюла, за да няма посегателство върху този текст. Моля ви, тук трябва да се говори истината.

Сега изведнъж има две предложения мнозинството и ще гласуваме за този разказен текст на господин Тенев. Защо не го анализирате от правна гледна точка? Та занаятите какви са, та как държавата в първото изречение, та в третото... Ами това най-напред няма никаква правна чистота!

Ако това ще правим, предлагам, ако ще ме подкрепят и другите членове

на ръководството на комисията, този текст да се отложи, ако не се приеме първоначалното ни предложение.

Това не е възможно така да бъде. Ние стигнахме до идеята да се предложи и чл.19а поради тези съображения: "Балансирано развитие, планински, полупланински" и т.н. А другото се каза, както господин Карамфилов ви каза /разбира се, той не може да ангажира всички, които са подписали другото/ голямото предложение с идеята за социалната държава в преамбюла като формула за тълкуване на всичко по-нататък. И което оправдава и закони, и така да се прави. Това беше идеята. И даже едното предложение беше да бъде само регулирани отношения. Това, което господин Стоилов зачитаваше. Сега не регулирани, ами онази белетристична формула, дето има уж три изречения и разказва...

Правя предложение този текст, ако не се гласува на базата най-напред на становището на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България, да се върне в нея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Янаки Стоилов иска думата по процедурата.

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Мисля, че моето предложение може да се сметне като процедурно. За какво става дума? За нещо повече от чл.19. Тъй като като че ли взаимно от едната и от другата страна се активираме с предложения, които аз се опасявам, че в хода на третото четене започват да придобиват един като че ли прекален идеологически привкус. Всеки от нас има и своите идеологически предпочитания, но лека Конституцията да не бъде източникът на налягане на едната или на другата теза на идеологическо възприемане.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (от място): Досега какво правехте, Янаки?

ЯНАКИ СТОИЛОВ: Моля ви се, господин Станчев, много точно казвам, че едната и другата страна взаимно се активират, тъй като, когато изкарваме и математиците добре го знаят, едно понятие пред скоби, няма нужда то да бъде и в скобите, защото умножаването на двете величини вече дава нещо друго. Но не забравяйте и това нещо, че когато много хора вчера казваха, че са склонни да оттеглят част от своите предложения, ние бяхме свидетели на една нова каскада в другата посока. Нека взаимно да не се активират двете страни. Смятам, че текстът трябва да има само това съдържание, което има нормативно значение, а другото ние сме го извадили отпред.

Смятам, че 19а може да бъде необходимият текст, който е необходим и който приехме, а 19 като че ли ние вече се уточнихме от гледна точка на този критерий.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви се, нека да не продължа-

ваме дискусията. Ясно, че чл. 19 има нужда от известно уточнение. Да се върне ако трябва (*неодобрителен шум в залата*) Не сте ли съгласни?

Вие сами предложихте някаква корекция. Имахте ли корекция, или нямахте?

Господин Корнезов, кажете от името на комисията по чл.19 какво предлагате окончателно.

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България многократно разглежда и предложенията по чл. 19 и стигна практически единодушно до становището, че така, както чл.19 е даден в проекта, свързано с преамбюла, който предлагаме на вашето внимание /ние вече днес го гласувахме/, напълно задоволява и е точен от юридическа гледна точка. Моля, всички и от едната, и от другата страна, тези поне, които ми вярват или които не ми вярват, ако искаме действително да гласуваме Конституция, не трябва да се хващаме за такива, бих казал, второстепенни въпроси.

Моля, чл.19 да остане такъв, какъвто е в проекта.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Първанов.

ИВАН ПЪРВАНОВ: Господа, искам да ви обърна внимание именно във връзка с процедурата. Да, така беше, ние гласувахме. Но в същото време процедурата предвижда трето четене и във връзка с това трето четене група народни представители в изисквания минимум, сме направили предложение да има социален елемент в развитието на нашата икономика. На базата на свободната стопанска инициатива ние да изграждаме една социална икономика, за да има момент, в който държавата да се грижи за социално бедните. Това трябва да бъде конституционен принцип. И затова го поддържаме от името на всички с изключение на господин Карамфилов, който сметна, че шум в преамбюла го има, е достатъчно. Но ние не смятаме, че това е достатъчно. И затова или да го приемем сега с това, което се предложи в ал.1 само на господин Тенев, без другите алинеи, нека да останат така, както са, или да се върне. Но аз поддържам сега да се гласува редакцията, която предложи господин Тенев с ал.1. Другите нека да се запазят.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Все пак, господин Първанов, позволете писменият текст да се приеме още веднъж от Конституционната комисия.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Само две думи. Нямаме различия с господин Първанов. Разберете, Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България има и правнотехнически съображения да приеме тази редакция. Защо? Защото нашата Конституция е по-скоро кратка. Изразяваме само най-общите понятия. И затова този подход, който е приет в чл.19, ал.1, като

свързан с преамбюла, ни дава всичко, което вие искате, господин Първанов. Най-общата рамка, социална държава, всичко друго може да бъде спорно и е спорно и спориже много.

ИВАН ПЪРВАНОВ (*от място*): Това е въведение. Не е част от Конституцията.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Господин Първанов, това е част от Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, все пак с взаимен спор доникъде няма да стигнем. Възлагаме на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България още веднъж да прегледа текста. (*Неодобрителни възгласи от цялата зала*)

Текстът е устно представен. Аз не го виждам написан тук. Има думата господин Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Трябва да въведем порядъка, а порядъкът е много прост. След като има предложение, което се поддържа от повече от 40 човека, то трябва да бъде гласувано. Това е смисълът на правилника. Трябва да се подложи на гласуване. Да се връща в комисията е безсмислено, защото трети ден ние не можем да решим въпроса.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Корнажев има думата.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господа, аз приемам и приех в Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България всички идеи и съждения на колегата Първанов, който е и мой приятел. Но мисля, че след като приехме това в преамбюла и след като се мъчим да направим една стъпната Конституция, която да не взривява излишно обстановката, нямаме нужда от тези допълнения.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Карамфилов, вие искате думата.

По чл.19 комисията не прави предложение, смята, че не трябва да има промяна. Какво повече да гласуваме тогава? Аз не мога да ви разбера: или искате, или не искате? По чл.19 комисията предлага текстът да остане. Или да гласуваме предложението на Тенев? Аз не съм съгласен, защото има неясноти. Ако трябва нека комисията да го разгледа. Ако не трябва да се гласува този член, преминаваме към гласуване на чл.19а.

Имате думата, господин Карамфилов.

ЗАХАРИ КАРАМФИЛОВ: Уважаеми колеги, аз бях този пред вас, който развих идеята за регулираната пазарна икономика и за социалната държава. Мисля, че моята обосновка с тези текстове, които са дадени в преамбюла и в чл.19, напълно се покриват. Нека да обясня на господин Първанов, че една ико-

номика, когато държавата е социална, това означава, че самият пазар се регулира от социалните мотиви. Освен това пък, че е пазарна икономика, е дефинирано с текста, че се основава на свободна стопанска инициатива. По съдържание нещата са решени и според мен не бива повече да спорим. Ключът на всичко това е социалната държава.

Аз не съм съгласен с предложението на арх. Стайнов за чл.19а. Той беше в нашите идеи за балансираното регионално развитие, към което обаче трябва да се прибави и отраслево развитие. Тези неща се имат предвид и се уреждат в ал.3 на чл.19, където се казва, че "инвестициите и стопанската дейност на български и чуждестранни граждани се закрилят от законите".

Освен това, господин Стайнов, искам да Ви кажа, че понятието "социално-икономически баланс" от икономическа гледна точка е неизмеримо понятие. Не бива в Конституцията да въвеждаме неща, които в самата наука не са дефинирани. Затова мисля, че ако трябва да вмъкваме регионалните проблеми, много други неща трябва да кажем от икономическата област, които също би следвало да влязат в Конституцията.

Затова смятам, че не е нужно да се въвежда нов чл.19а.

Освен това на практика никога отделните икономически райони не могат да бъдат балансирани, тъй като природните им дадености и развитието им ги ограничават в много отношения.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата, господин Тенев.

ИВАН ТЕНЕВ: Уважаеми госпожи и господа, аз съм доволен от проведената дискусия, тъй като смятам, че на всички, които сме тук, вече ни стана ясно какво значи социална държава. В тази връзка оттеглям предложението си. Благодаря. *(Одобрителни ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: По втория текст, чл.19а.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: "Чл. 19а. Държавата създава условия за балансирано развитие на отделните райони на страната и подпомага териториалните органи и дейности чрез финансово-кредитната и инвестиционната политика." Господин Иванов, искам да Ви помоля, тук има повече специалисти, да Ви кажат, че в новите условия ще има инвестиционна политика, не може да няма.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ако може уточнете тези изрази, господин Дулев.

СТОЮ ДУЛЕВ: Може би ще бъде по-добре, ако направим още по-семпъл текста. "Държавата създава условия за балансирано развитие на отделните райони на страната."

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата, господин Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Благодаря, господин председател. Дами и господа, изразявам становището на Комисията за изработване на проект за Конституция, която поддържа текста в редакцията, която току-що беше прочетена: "Държавата създава условия за балансирано развитие на отделни райони на страната и подпомага териториалните органи и дейности чрез финансово-кредитната и инвестиционната политика."

Ако позволите, ще ви наведем един пример от последните няколко месеца от обединена Германия. Заводите "Форд" инвестираха 17 милиарда марки в заводите "Цвикау". И сега "Цвикау" не произвежда "Трабант", а произвежда "Форд-вектра". В същото време Дойче банк даде възможност на "Опел верке", на "Адам Опел верке" да получи по-нисък лихвен процент на кредита, който вложи в източните провинции на Германия, за да бъдем точни.

Стози пример искам да ви обясня всичко, което го има в последните - финансово-кредитната и инвестиционната политика.

Разберете, каквато и държава да правим, ние във всички случаи ще трябва да имаме инвестиране на средства, а то не е само от частни фирми, то е въпрос и на държавна политика. Защото държавната политика може да забрани на една фирма да инвестира, а да поощри друга. Следователно това трябва да го има.

В същото време финансово-кредитната политика е много важно нещо. Всеки, който се е занимавал с банки и търговия, знае, че в зависимост от натиска, който ще упражни една банка в определена посока, тя може да срини икономиката на дадена област или да я възроди.

Така че, смятам, че текстът такъв, какъвто го предлага комисията, отговаря най-точно и най-правилно на целите, които той си поставя. Ето защо моля да го подкрепите изцяло. Благодаря.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Няма промени във Вашето предложение, така ли, господин Ганев?

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: В нашето предложение, за да възстановим граматиката и смисъла на идеята, трябва да се премахне един пълен член. Чета окончателния текст на предложението: "Държавата създава условия за балансирано развитие на отделни райони на страната и подпомага териториалните органи и дейности чрез финансово-кредитната и инвестиционната политика." Моля, това да се гласува.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте този текст. Имаше достатъчно дискусия по този въпрос.

С 222 гласа за, от общо 252 гласували, 28 - против, и 2 въздържали се, текстът на чл.19а се приема.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Уважаеми господин председател, имаше и по-кратко предложение, което Вие не поставихте на вота. То изключваше "финансово-кредитна и инвестиционна политика". По този начин между другото ние създадохме един по-ограничителен член. Защото по-краткото предложение беше по-общо, то даваше възможност държавата да настръчва не само чрез финансово-кредитната и инвестиционната политика, но и чрез други средства.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Това е въпрос на друг разговор, защото в първата част, господин Стоянов, пише: "Създава условия", а то и "подпомага чрез".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, продължете, господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, ние прелистваме окончателно глава първа. Сега сме в глава втора, по предложенията.

Оттеглено е предложението на господин Йовчо Русев по чл.20.

По чл.24. Текстът на ал.1 е следният: "Български гражданин е всеки, на който..." Петте алинеи са за българското гражданство.

Има предложение да се създаде нова ал.6, което се прие от Комисията по икономическата политика, и то да звучи така: "Условията и редът за придобиване, запазване и загубване на българско гражданство се определят от закон." Според комисията трябва да се приеме това, защото текстовете, посветени на гражданството, колкото и да са пространни, те не са достатъчни. Предложението е да се приеме този текст на ал.6, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не виждам възражения. Подлагам на гласуване тази допълнителна ал.6 към чл.24. Моля, гласувайте.

С 241 гласа за, от общо 245, против няма и 4 въздържали се текстът на допълнителната ал.6 се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Имаме право на предложения от група народни представители, между тях госпожа Нора Ананиева, по чл.28 и чл.29. Комисията разгледа внимателно тези предложения. Те са от редакционно естество и ще се вземат предвид при окончателната редакция и преценка. На едно място думата "отношение" в ал.1 на чл.28 да се замени с "въздействие". Вместо "съобщение" в ал.5 на чл.29 да става дума за "разговори насаме". Това ще се види допълнително. Текстът няма да се промени. Там ставаше дума за тайната на тези съобщения.

Ние сме при условията на чл.31, който е във връзка с идеята... /28 ще се разглежда след малко във връзка с чл.31а/. В ал.2 на чл.31 се предлага едно уточняване. И аз бях внесъл с група депутати предложение, но мисля, че всички ни обединява следното: "Никой не може да бъде следен, фотографиран, филми-

ран, записан или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие/и сега по-добре става така/ освен в предвидените от закона случаи." Тази корекция да се гласува, господин председател. Убедихме се, тя е по-чист израз на другото.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мисля, че няма възражения. Не виждам. Моля, гласувайте тази промяна!

ПЕТЪР БЕРОН (от място): Трябва да отпадне "без тяхно знание". Има много хора, които са фотографирани без тяхно знание.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Текстът смислово не е променен, но чуйте го - звучи по-добре: "Никой не може да бъде следен, фотографиран, филмиран, записан или подлаган на други подобни действия без негово знание или въпреки неговото изрично несъгласие освен предвидените в закона случаи." Това е идеята.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Възразявали някой? Няма. Имате против? Кажете, господин Стефан Стоянов.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Вижте, този текст може да ни постави в абсурдни ситуации. Явно е, че препратката към закона се отнася за случаи, когато хората, за които има съмнение, че са извършили или ще извършат престъпление, трябва да се следят по някакъв начин. Освен това явно е, че в закона не могат да се описват случаите, когато например човек снима семейството си на улицата, други хора, които минават. Ние ще оставим фоторепортерите да умрат от глад, ако приемем това нещо.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Това е само редакционно. Аз не мога да разбера защо възразявате.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Трябва да се направи някаква поправка тук. Това е абсурдно.

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА (от място): Ако публикуват снимката ви без ваше съгласие, вие трябва да го съдите.

СТЕФАН СТОЯНОВ: Не става въпрос за публикуване на снимката, изобщо за фотографиране. Това са съвсем различни неща.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме.

ПЕТЪР БЕРОН: Колеги, предлагам просто да се махнат думите "без негово знание", тъй като всеки ден има стотици хиляди хора, които са фотографирани без тяхно знание. Както и тези хора горе на балкона ни фотографират без наше знание!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не, не е така.

ПЕТЪР БЕРОН: Когато изразих изрично несъгласие, да, но не без негово знание, какво означава това?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Димитрина Петрова.

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА: Нищо подобно, господин Берон. Без Ваше знание фотографът наистина не може да Ви фотографира, дори на улицата и ако Вие желаете да го съдите, ако той използва Вашата фотография във Ваша вреда - това е също Ваше право. А да отпаднат думите "без негово знание", е просто немислимо в тази конституция. Това е страхотно ограничаване на правата! На митинг може да Ви снимат и имате право да протестирате. Вие сте на митинг, на публична изява и с това давате съгласието си да бъдете публично лице, а можете да протестирате, ако това се използва против Вас.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля ви, недейте забравяйте, че този текст е гласуван вече с 2/3.

ВИЛИ ЦАНКОВ: Разбирам, но при това положение художественото кино не може да заснеме нито една външна снимка.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не, не е така.

Има думата Трифон Георгиев.

ТРИФОН ГЕОРГИЕВ: Уважаеми колеги, аз смятам, че тук става дума за случаи, когато човек е фотографиран и т.н. в негова вреда. Смятам, че трябва да кажем "освен изрично несъгласие и в негова вреда".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Иван Глушков.

ЗАМЕСТНИК-ПРЕДСЕДАТЕЛ ИВАН ГЛУШКОВ: Уважаеми колеги, аз ви моля да не започваме един безсмислен спор, тъй като този текст е гласуван на второ четене. Става дума за една малка редакционна поправка, която е много по-коректна. Предлага се "в предвидените от закона случаи". Става въпрос за тези случаи, които законът предвижда и дава право да се следи или филмира дадена личност, заподозряна в извършване на някакво престъпление, контрабанда и т.н. По смисъла няма какво да спорим. Текстът е приет на второ четене.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Касае се за поправка, която ви е продиктувана. Моля, гласувайте текста така, както ви е предложен.

От 242 гласували народни представители 231 са за, 6 - против, 5 - въздържали се. Приема се поправката към ал.2 на чл.31.

Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Следващият текст е чл.33. Моля ви много за внимание тук! Чл.33, ал.2. Нека да я видите още веднъж. Става дума за тайната на кореспонденцията. Чуйте втората алинея: "Исключение от това правило /т.е. свободата и тайната на кореспонденцията/ се допускат само с разрешение на съдебната власт, когато това се налага за разкриване и предотвратява-

не и а тежки престъпления." Група народни представители, между които и господин Тодор Бояджиев, предлагат нова редакция на ал.2. Моля ви да я чуете: "Свободата и тайната на кореспонденцията и другите съобщения са неприкосновени. Изключение от това правило /това е същината/ се допуска само в случаите, предвидени от закона." Дълго разисквахме, господа. Конституционната комисия предлага да се запази първоначалният текст.

Едно обяснение. Дори сега, ето господин Мулетаров сигурно ще потвърди, дори сега се иска разрешение от прокурора. Когато кажем съдебна власт, ние разбираме съдебната власт именно включително и Прокуратурата, каквато е логиката на цялата Конституция. По тези съображения, господа и господин председател, Конституционната комисия предлага да се запази текстът.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Бояджиев.

ТОДОР БОЯДЖИЕВ: Уважаеми господа, това, което се съдържа в предложението, което съм направил, и е подкрепено от 40 народни представители освен мен, между тях двама заместник-председатели на Министерски съвет, което е подкрепено със становище на Комисията по национална сигурност, също официално депозирано, се свежда до следното: да запазим подхода в този член такъв, какъвто беше във всички членове, приети досега на трето четене. Ще ви върна само за секунда към чл.26, 29, 31, ал.2 и чл.32, които ние току-що гласувахме на трето четене и приехме именно този подход - "в предвидените от закона случаи". Не виждам в момента необходимост по този член, който по своята сериозност не отстъпва на правото на личен живот на гражданите. "Личният живот на гражданите е неприкосновен", се казва в ал.2: "Никой не може да бъде следен" и т.н., тук се касае също за контрол на кореспонденцията, което по ограничаване на човешките права на определени индивиди, които са извършили или трябва да се докаже, че са извършили престъпление, не е по-малко остро от тяхното следене, фотографиране, филмиране, записване и т.н.

Искам ние да се придържаме към един универсален принцип, който сме приели. Затова мисля, че и тук трябва по същия начин да подходим към този проблем. Ще ви кажа чисто прагматично какво ме притеснява. Така, както е записано, редакцията, която предлагаме "според закона", в момента означава, че действа Наказателният кодекс, който не сме променили и който предвижда именно съдебно решение, решение на съдебната власт - на съд или на прокурор. Докато се приеме новият закон от това Велико Народно събрание или следващото Народно събрание, има абсолютната гаранция, че това ще става със санкция на прокурора. Не се отварят никакви врати!

Ако приемем, обаче този запис в Конституцията, така както е в момента в чл.33, ал.2, веднага ще ви дам илюстрация какво може да се случи. Ние дава-

ме правото на регионалния директор, чийто права гласувахме вчера със Закона за устройството на Министерството на вътрешните работи на неговия колега районен съдия евентуално да седнат, грубо казано, на чашка и да решат, че е в техен интерес да поставят някого под контрол. По този начин е изключен централизираният контрол, който в момента съществува. В момента такава разрешение се дава само със санкция на главния прокурор.

(БОЙКО ДИМИТРОВ от място вика: "Кратко! Стига бе!")

ТОДОР БОЯДЖИЕВ: Моля, да не ме апострофирате, господин Димитров. По тази причина аз настоявам и моля да се отчете, че по този текст, както се предлага, е мислено много дълго. Цялата Комисия за национална сигурност стои зад това предложение, защото е взела предвид и този, и много други аргументи. Няма да ви губя времето с тях. Моля, да се съобразите с това. Не виждам причини да описваме в един от членовете процедурата, по която да се решават случаите, след като навсякъде сме приели подхода, че тези неща ще се решават със закон, този закон ще се приеме от Народното събрание. Моля, да имате предвид това.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Бойко Димитров.

БОЙКО ДИМИТРОВ: Моля, господин Бояджиев да ме извини, за може би непарламентарния начин, по който се обадих по време на неговото изказване, но с него той доказа, че добре известната практика продължава. Системата функционира. Питам се - на кого служи?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Мулетаров.

СПАС МУЛЕТАРОВ: Господин председател, уважаеми народни представители! Аз смятам, че едно от достойнствата на приетите досега текстове на Конституцията е чл.33. Той слага окончателно края на съществуващата десетилетия порочна практика всеки гражданин да бъде подслушван по всяко време на денонощието и кореспонденцията на всички граждани да бъде проверявана без съгласие на когото и да е. (*Частични ръкопляскания*) Ние в никакъв случай не трябва да допускаме тези времена и да ги връщаме!

Затова аз предлагам да възприемем текста така, както е приет, тъй като ние с тази Конституция за пръв път създаваме самостоятелна независима съдебна власт и няма по-голяма гаранция, че след като на тази власт е предоставена възможността да разрешава случаите, когато да се проверява тази кореспонденция, това ще бъде една сигурност за гражданите, че те няма да бъдат подлагани отново на тези противоконституционни действия, на които бяха подлагани продължително време. Така е решен и сега въпросът в Наказателно-процесуалния кодекс, макар че той не се спазваше. Разрешение за проверка на кореспонденцията могат да дават само съдът и прокуратурата.

Моля ви да гласуваме за текста.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Николай Павлов.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: Дами и господа! Това, което колегата Мулетаров изтъкна, аз ще доразвия като възглед на Министерство на правосъдието. (*Шум в залата*) Моля ви, чуйте нещо, което не сте чували досега за български съд. Ще има трима заклетни съдии към висшата магистратура, които под страх от издаване на държавна тайна ще се занимават тъкмо и единствено с подобни въпроси. Следователно онова, което ние на всяка цена искаме да залегне като конституционен принцип - т.е. съдебната власт да контролира всякакви действия, които са насочени срещу основни човешки права и свободи, в случая тези трима заклетни съдии ще бъдат гаранция за спазването тъкмо на закона такъв, какъвто го искаме и такъв, какъвто го записваме. Затова ще моля да имате предвид и това съображение в момента, в който ще решите дали да подкрепите текста, предлаган от Конституционната комисия, или да подкрепите направеното предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има ли нужда още да говорим?

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Не, няма!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Нешев, има ли нужда?

ТОДОР БОЯДЖИЕВ (от място): Искам думата за отговор.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата последен господин Нешев.

СТЕФАН НЕШЕВ (от място): Отказвам се.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Бояджиев, поискахте право на отговор. (*Народният представител Тодор Бояджиев разговаря с група депутати и не се отзовава*)

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Би трябвало да се пристъпи към гласуване, господа. С други думи, за да бъде чисто Конституционната комисия с изложени аргументи предлага текстът на чл.33, ал.2 да се запази, както е приет на второ четене. Ще се подложи на гласуване предложението на господин Бояджиев, разбира се, и на всички други, които го подкрепят.

Неговото предложение е: "Свободата и тайната на кореспонденцията и на другите съобщения са неприкосновени." Върху това спор няма. "Изключения от това правило се допускат само в случаите, предвидени от закона." Това е неговото предложение. Основното, което е гласувано - "с разрешение на съдебната власт". Който подкрепя предложението на господин Бояджиев, би трябвало да гласува за, който е за гласувания текст по Конституцията, гласува обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Разбрахте вече. Моля, пристъпете-

те към гласуване.

И така 178 гласа против, 45 за, 22 въздържали се от общо 245 - предложението се отклонява. Имате право на реплика и отговор.

ТОДОР БОЯДЖИЕВ: Уважаеми народни представители, не по предложението си ще взема отношение, а по изказването на народния представител Бойко Димитров. Великото Народно събрание с вота си на Закона за устройството на Министерството на вътрешните работи вчера вечерта в 21 часа показва, че гласува доверие на това министерство, което се е превърнало в национална институция, което се е надпартийни интереси и защитава наистина националните интереси. Затова категорично не мога да приема репликата на господин Бойко Димитров, който иска да отъждестви Министерство на вътрешните работи в момента с Министерство на вътрешните работи от времето на тоталитарния режим. Категорично протестирам против изразената позиция от господин Бойко Димитров.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ганев, имате думата.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа народни представители, казват, че ние работим интензивно повече от три часа. Предложението е да ви представя становището във връзка с един нов член 34а - да стане кратка дискусия, но ако прецените - да не го гласуваме, да направим това след почивката, но ви моля за особено внимание, за да няма "някой чул, но не съвсем".

Група народни представители - между тях Мирослав Дърмов и други, предлагат да се създаде един нов член - 34а. Неговото съдържание да бъде/вижте в системата на чл.34 за ориентация/. Новото предложение е: "Етническата самобитност на гражданите се признава и защитава от закона. Насилствена асимилация не се допуска." Много аргументи се изказаха за и против този текст. Аз ви моля да разлистите проекта за Конституция и да се спрете на чл.53.

Член 53. Чета ви ал.1: "Всеки има право да се ползува от националните и общочовешки културни ценности, както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност." Тоест тази идея, която се предлага от господин Дърмов и други, в известен смисъл лежи на тази територия. Предложението на Конституционната комисия в тази част е да се продължи изречението на тази първа алинея на чл.53 и ако вие го следите, то да звучи така: "Всеки има право да се ползува от националните и общочовешки културни ценности, както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност, което се признава от закона." (*Оживление в залата*) Това е предложението. Даже имаше предложение "Признава и гарантира от закона". Това е едната идея.

Втората - обърнете на чл.28, ал.1: "Никой не може да бъде подлаган на мъ-

чения, на жестоко, безчовечно или унизително отношение, както и на насилствена асимилация." Тоест идеята за асимилация да стои тук, а идеята за етническата принадлежност да се продължи при условията на закон в чл.53. Аз искам да помоля народните представители да преценят тази идея, която е резултат на много задълбочен анализ. Тя не лежи въвн от това, което сме приели досега, като имам предвид чл.53 с това доуточняване в самия текст.

Господин председател, това е предложението. Би трябвало да помолите вносителите - първо господин Дърмов дали приема тези предложения на Конституционната комисия. Аз ще му ги предоставя. Заповядайте.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Уважаеми колеги, така изложеното от Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България наистина се покрива с моя замисъл, независимо, че идеята се разбива в два текста: единият, касаещ насилието, а другият етническата самобитност и свързаната с нея култура. Така че нека да преминем към гласуване.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Арнаудов, имате думата.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Уважаемо председателство, госпожи и господа народни представители! Лично аз не мога да разбера тази политическа настоятелност да се търсят всевъзможни поводи от различни членове да се правят неща, които вече отдавна са уредени в други членове на Конституцията. Много моля, обяснете ми, на какво се дължи тази настоятелност да се търсят най-различни йезуитски формули, за да се прикрие едно нещо, което на всички ни е ясно какво се иска. Миналия път самото пленарно заседание показа своето отношение към тогава формулирания член и лично аз се обявявам против подобни опити да се разхвърлят отделни понятия, които дават свобода на тълкуването в една насока, която не е никак добра.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Петър Берон има думата.

ПЕТЪР БЕРОН: Уважаеми колеги, няколко пъти се каза, но аз ще повторя, че има сериозни доводи против включването в Конституцията на автоматичното признаване на себеидентификацията като принадлежащ към тази или онази етническа група. Затова ще припомня какво би последвало от едно такова включване.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (от място): Как можеш такова нещо да кажеш?

ПЕТЪР БЕРОН: Утре вие ще имате групи от македонстваци, които ще ви искат училище, в което ще се изучава "литературният език", наложен от Скопие. Утре някой нов деятел ще поиска изучаване на шопски или на трънски език, тъй като едно или две села ще се идентифицират като отделна нация или някак си другояче. Утре вие ще имате множество случаи в областите, населени с

българо-мохамедани, където под натиска на определени сили, някои лица ще се идентифицират като турци, без да са такива. Това са съвсем конкретни примери. Затова аз съм наистина за невключването на подобен параграф в Конституцията. Нека да оставим на официалните власти да определят на коя общност какви права да се признаят.

КРАСЕН СТАНЧЕВ (*от място*): Да им мерим черепите, какво ще кажеш?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Сотиров поиска думата.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Аз не мога да се жвана за една от думите на Петър Берон, че той не може да приеме самоопределянето или самоидентичността ли, как я нарече, кой да я определя тогава? Ние с Берон? Изобщо отново започват тези абсурдни разговори. Сега ако направим ели какво си, то утре какво ще стане. Всички ние сме големи демократи. Но се оказва, че сме демократи, доколкото можем да спазваме правата на негрите, понеже Африка е далеч от България. Но когато има хора, които смятат себе си за етнически турци, макар и български граждани, макар и част от българския народ, ние изведнъж казваме: да, права, права, но все пак Турция е съседна страна. Няма как. И отново започваме апокалиптични видения. Едни говорят за автономия, други говорят за войски, трети говорят за отделяне вече на територии - защо е необходимо това нещо? От друга страна пък, има радатели на тази етническа самобитност, които също прекаляват. Те пък говорят за Косово. Също големи демократи. Казват, ние ще се преброим и ще видите вие дали сме малцинство или не. Е добре, аз бих попитал тези демократи, които се изказаха миналия път и сега предпочитат да ги няма. От това ли зависи дали да ви признаем правата? От това, дали са един милион или не? Значи вашите права ще се признаят, ако сте един милион и няма да се признаят правата на гърците, които живеят в Созопол, само за това, че не са две хиляди души или десет хиляди души. Това ли е границата за признаване? Аз затова категорично заявявам старото си виждане, което винаги съм повтарял оттук. Мен не ме интересува правото на Хасан, който живее в Кърджали. И аз много моля Хасан да говори от свое име, а не от името на цялата си етническа група. Ето това политизиране на въпроса не мога да го допусна и не ми харесва. Цялата тази линия на подчертаване на лидерството, извинявайте много, това е, което не мога да допусна.

ПЕТЪР БЕРОН (*приближава се към катедрата*): Бях споменат поименно и трябва да обясня.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Добре, ще отговориш, но нека да свърша репликата.

ПЕТЪР БЕРОН (*в близост до катедрата*): Ако не се занимаваш повече с

мен, ще си седна на местото, ако продължаваш да си правиш гаргара с мен, ще трябва да отговоря.

ВЛАДИМИР СОТИРОВ: Моля ви се, ни най-малко нямах намерение да се занимавам специално с Берон, който аз много уважавам, всеки го знае това нещо. Просто взех думата, която той употреби. Ако това е пък толкова криминално деяние, да ме извини. Аз просто искам да подчертая, понеже виждам как отново се нажежава атмосферата. Просто виждам как някои хора само за да бъдат лидери, се стремят да има в този парламент нерешени проблеми. Тях очевидно ги дразнят решените проблеми. Миналия път, при една по-специална обстановка, при едно по-спокойно поднасяне на проблема с етническата самобитност ли, етническа принадлежност ли, както щете го наречете, при едно по-пълно присъствие в този парламент на хората, които ужким защитават правата на етническите групи в България, може би щеше да се стигне до друг резултат. Аз затова ви призовавам. Недейте да виждате по-черно нещата, отколкото те са. Недейте да ме убеждавате, че на някои хора очите на страха са големи. Тук става дума действително за гарантиране на едно индивидуално човешко право. Тук не е въпрос само за констатиране на някаква етническа самобитност, която така или иначе съществува. Конституцията дава едни принципи, от които произтичат други права. Например правото на име, правото на култура, правото на песни и т.н. И бъдете сигурни, това, което един час се обсъждаше днес в Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България, действително е направено както трябва.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Дончев има думата.

ВАСИЛ ДОНЧЕВ: Аз искам просто да разширя контрагезата на изказването, което направи господин Берон. Понеже на мен ми се струва, че ако ние сега говорим и сме създатели на една нова, наистина демократична Конституция в края на XX век, аз подкрепям текстовете, които дава Конституционната комисия, защото: първо, те са свързани с разширяването и освобождаването на индивидуалните права на личността, а ние към това се стремим. И мисля, че тези тревоги, които съществуват за групово обособяване и т.н., пак подчертавам, те изчезват, когато има свобода на личността. В този смисъл и някои тревоги, които се споделят за Кърджали, за нашия район, откъдето съм аз, от Шумен, смятам, че достатъчно ясно е казано в чл.28: "Никой не може да бъде подлаган на насилствена асимилация..." и действително, ако трябва, както подчертавам, аз искам и с това да завърша, колегата Сотиров, ако трябва да бъдем демократи, трябва да бъдем демократи докрай. Онова старо мислене вече на нас не ни трябва: някой на някого да определя какъв е той. Това вече го изживяваме.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Димитрина Петрова има думата.

ДИМИТРИНА ПЕТРОВА: Госпожи и господа народни представители, това е чисто недоразумение. За грамадна утеха на господата Берон, Арнаудов, Воденичаров изобщо не съществува и не е внасяно предложение, според което в Конституцията да влиза текст за свободно определяне на етническата самоидентичност, етническата принадлежност. Натисна се копчето, веднага се разрази дискусия, господин Сотиров започна да отговаря и така до утре. Този проблем за огромно съжаление на господин Сотиров и на мен просто не може вече да се поставя, тъй като ние трябваше да съберем 40 подписа и да внесем друг текст.

Така че аз правя процедурно предложение да се премине веднага към гласуване на предложения текст. Не е предлаган текст за право на свободно определяне на етническата принадлежност. Такова право, което се признава в демократичните страни, в нашата Конституция няма да се съдържа за съжаление.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Давам думата на господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Аз искам да помоля без никакъв аргумент повече просто може би, прочетено по-ясно, идеята ни ще стане по-чиста.

Чл.28, първата алинея - "Никой не може да бъде подлаган на мъчения (прието), на жестоко, безчовечно или унизително отношение (прието), както и на насилствена асимилация." Може да ни е по-ясно това. Това да се гласува, господин председател!

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпете към гласуване за тази добавка към чл.28, ал.1.

С 245 за, при 255 гласували, против - 8, въздържали се - 2, тази добавка се приема.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Сега втората добавка. Аз искам да обясня, тук изглежда има някакво недоразумение.

Господа, когато под формата на едно предложение се повдигне една идея, тя може да се разположи на различни места в територията на Конституцията. В това няма нищо лошо.

По чл.53. Чета текста и между другото трябва да ви кажа, че то е само едно уточняване. Това, което е прието, член 53, първата алинея: "Всеки има право да се ползува от националните и общочовешки културни ценности (гласувано), както и да развива своята култура в съответствие с етническата си принадлежност (гласувано), което се признава и гарантира от закона." Това е текстът.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, за добавката. Които са за,

които са против - моля, изразете своя вот.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Прибавям "което" - "което се признава и гарантира от закона".

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте!

От гласували общо 236 народни представители, 168 са гласували за, против - 49, въздържали се - 19. Приема се добавката.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа и господин председател! Конституционната комисия се обръща със следната молба. Ние искаме в почивката сега да се събере комисията, да се върнем на чл.3, да напреднем по цялата глава втора докрай и може би малко по-напред. И затова почивка.

Предлагаме в 18,15 ч. членовете на комисията да се съберат в зала "Запад". Заседанието да се поднови най-късно в 19 ч.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: От 19 до 21 ч., както сме приели. *(Звъни)*

(След почивката)

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ *(звъни)*: Започваме заседанието. Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Имаше предложения от група народни представители, споменавам това за коректност, във връзка с чл.35, ал.2. То е оттеглено и текстът остава така, както е.

Ние сме на чл.36. Моля ви, погледнете текста на чл.36, прочетете всеки за себе си двете алинеи. Господин Ангел Ахрянов с група народни представители предлага в системата на тази разпоредба да се създаде една нова алинея 3, която да гласи така: "Никой не може да бъде принуден против неговата съвест да изпълнява военна служба с оръжие." Подробностите за алтернативната военна служба се уреждат със закон. Господа, Конституционната комисия многократно с цялото уважение към материята разгледа този въпрос, който беше цялостно разискван и в хода на дебатите по второто четене. Затова ние ви правим едно предложение. Тази идея да бъде възприета, но да се инкорпорира в чл.58, ал.2 /вижте текста/. И ето предложението на Конституционната комисия: "Изпълнението на воинските задължения, условията и редът на освобождаването от тях /и вижте сега/, или замяната им с алтернативна служба се уреждат със закон." Това покрива идеята на господин Ахрянов. Тя съответствува и на едни общи дебати, които прозвучаха тук.

Предлагам това уточнение и мисля, че господин Ахрянов е съгласен. Благодаря ви. Нека да бъде гласувано.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, пристъпете към гласуване на направеното предложение за ал.2 на чл.58.

От 215 гласували народни представители, 190 са за, 16 - против, и 9 въздържали се. Приема се промяната и целият текст на ал.2 на чл.58.

Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Имаше предложение на група народни представители за повече подробности във връзка със свободата на печата. Имам предвид чл.39. Споменавах се идеята за контрол, за цензура. Трябва да се уважава чистотата, с която бяха направени тези предложения, но аз много благодаря на групата народни представители, които оттеглиха тези свои предложения. Това се отнася и за чл.40. Имаше идея, там стои и името на госпожа Ананиева, да става дума за получаването и предоставянето на информация чрез средствата за масово осведомяване. Конституционната комисия анализира в детайли този въпрос. Направиха се много разумни предложения, обмениха се мнения и предложителите също оттеглят този текст.

Ние сме при условията на чл.40, ал.2. Имаше едно предложение, което носи и моя подпис, в ал.2 на чл.40 да отпадне идеята за т.нар. служебна тайна, защото тя е много неprecизио понятие. След много обсъждания Конституционната комисия ви предлага, моля ви следете ал.2 на чл.40, чета: "Гражданите имат право на информация от държавните органи и учреждения по въпроси, които представляват за тях законен интерес, ако информацията не е държавна или друга, защитена от закона тайна, или не засяга чужди права." Мисля, че този описателен израз е юридически много прецизен, избягва се тази терминология за служебната тайна, но всичко, което е тайна по смисъла на един действуващ закон, се приема.

Господин председател, пека се гласува това предложение за едно уточнено редактиране на ал.2 на чл.40.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Гласуваме така редактираната ал.2 на чл.40. Гласувайте!

От 220 гласували народни представители, 217 са за, 2 - против, 1 въздържал се. Текстът на ал.2, чл.40 се приема.

Има думата Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Моля ви, погледнете чл.42. Става дума за правото на събрания, митинги и т.н. Господин Красен Станчев, подкрепен от още 39 депутати, предлага да отпадне текстът на ал.2. Чета: "Редът за организиране и провеждане на събрания и манифестации се определят със закон." Господа, този въпрос е дискутиран подробно в Конституционната комисия и тя ви предлага, ако следите логиката на текста, следното предложение: ал.2 да се за-

пази. Ред и организация, провеждане на всякакви събрания, митинги, манифестации и пр. би трябвало да се регламентира със закон, какъвто прочее действа и сега. Но има една много демократична идея. Когато става дума за събрания на закрито и сегашното законодателство не предвижда да се иска разрешение. Затова комисията предлага ал.1, както е, в ал.2 да има закон и една ал.3 "При провеждане на събрания на закрито не се изисква разрешение", което значи, че по ал.2 трябва да има закон за подробности, гаранции и т.н.

Предложението е да се гласува тази нова алинея трета, господин председател, резултат на много обсъждания, разбира се, ако не се получи някаква друга дискусия с друга посока.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Няма да противореча. Моля, уважаемите госпожи и господа депутати да подкрепят това предложение на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България. Това е и разрешение, което дава и Търновската конституция.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Гайтанджиев имате думата.

СТЕФАН ГАЙТАНДЖИЕВ: Уважаеми господа, и досегашният закон за митингите не предвижда разрешителен режим за митинги, а само уведомителен. Така че по-добре би било, ако Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България приеме такъв един ред, че например ал.2 - редът за организиране и провеждане на събиране на открито се определя със закон. Това е достатъчно - само на открито.

ГЕОРГИ АВРАМОВ (от място): Това беше идеята.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Аз благодаря на господата. Господа, аз ви моля да повярвате в това, което още веднъж ще кажа. С третата алинея, която се въвежда, се постига същият конституционен и правен резултат. Тоест за всичко, което е на закрито, не се иска разрешение, даже не се споменава уведомителният режим. Нека да го оставим на бъдещия закон. То е по-либерално. Аз искам да помоля господин Гайтанджиев да прецени това, така е по-добре. Благодаря ви.

Господин Марко Тодоров, който следваше това предложение, очевидно следва и тази идея. Благодаря ви.

Предлагам, господа, към гласувания вече текст нова алинея трета. "При провеждане на събрания на закрито не се изисква разрешение." Това да се гласува.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Чухте предложението. Не виждам никакви възражения. Моля, пристъпете към гласуване!

От общо гласували 220 народни депутати - 191 са гласували за, 16 - против, и 13 въздържали се.

Ал.3 на чл.42 се приема.

Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, ние сме в условията на чл.43. Моля ви, за малко внимание.

Член 43. Той урежда правото на гражданите на сдружаване и в първата алинея досега текстът гласи: "Гражданите могат свободно да се сдружават при условия, посочени със закон."

А в същото време, ако видите ал.3, именно там става дума за закон. Той определя едно, второ и трето. На базата на предложения на група народни представители, в която е включен и господин Красен Станчев, предлага той и те цялата алинея първа да отпадне. Комисията не прие това за целесъобразно, но другото, вижте колко е по-чисто!

Ал.1 да гласи: "Гражданите могат свободно да се сдружават." А това за закона, го има в ал.3. Ето това е предложението, което обедини всички ни в комисията, включително и господин Красен Станчев.

Господин председател, предложението, което правя по ал.1: "Гражданите могат свободно да се сдружават." Това да се гласува. Другото е в ал.3.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Не виждам никой да иска думата. Моля, пристъпете към гласуване.

Резултатът от общо гласували 222 народни представители, 214 са гласували за, 7 - против, и 1 въздържал се.

Приема се ал.1 на чл.43 така, както беше прочетена.

Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, отгърнете страницата, ние разглеждаме чл.46, ал.6. Искам страстно да ви помоля да подкрепите предложението на много народни представители ал.6 да се заличи. Идеята децата, които са пълнолетни, да полагат, и то по дълг, грижи за своите родители, да се смята, че противоречи на принципи. Това е въпрос на желание и на морал. Това предложение се прави от много народни представители. Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България го подкрепя безрезервно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Думата има господин Огойски.

ПЕТКО ОГОЙСКИ: Много ви моля, толкова посоки отиват към защита на децата и със справедливост. На всички други неща нямаме достатъчно в закона. Знаете изоставени деца, знаете туй-онуй, но изоставените родители - просто не ги защитавате. И законите не са достатъчно. Защо да няма една предпос-

тавка, конституционно установена в това направление? Аз се учудвам на всички. Всички отиват към възраст, всички към старост и защо да се роптае срещу това нещо. Много ви моля, да бъде оставена в Конституцията тази алинея.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Корнажев иска думата.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители! Аз поддържам предложението да отпадне ал.6. Ние дори да сложим в Конституцията такъв текст, ако децата нямат възпитание и морал, от това нищо няма да излезе. Няма нищо да излезе. Не с Конституция ще правим това, а трябва да го правим по друг начин.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Павлов има думата.

НИКОЛАЙ ПАВЛОВ: По друг повод съм ви казвал, че много харесвам Конфуций. Но в случая ме смущава това, което искаме да направим в Конституцията. Вие искате телето да храни кравата. Българският закон е уредил случаите, в които синовете и дъщерите са задължени да полагат грижи и да дават издръжка на родителите си. Това е писано в закона много преди ние да правим Конституция. Питам аз, като пишем в Конституцията нещо, което е извън закона, защото в закона се определят условията, при които това става. Не при всеки случай се дължи издръжка на родител. Само тогава, когато той се нуждае, и онзи, който я дължи, пък може да я предостави. Като го вкарваме като конституционен принцип, ние първо ще събудим умилителната усмивка на някои юристи и саркастичната на някои, но май те ще бъдат извън България. Тук не става дума за дехуманизация на един принцип. Не става дума за нечовешко отношение към възрастните хора. Става дума за право, което се реализира чрез закон. Моля, да възприемете принципа становище на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България за отпадане на текста.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Бойко Димитров поиска думата.

БОЙКО ДИМИТРОВ: Едно изречение. Аз съм многодетен баща, но искам да подкрепя отпадането на текста, като ви припомня една стара източна мъдрост, в която има много истина: казва се, че това, което ние получаваме от нашите родители като грижи и внимание, ние предаваме напред към нашите деца, а не назад.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Поставяме на гласуване предложението за отпадане на ал.6 от чл.46.

Моля, които са съгласни, да гласуват за, а които са против - обратното.

От общо 232 народни представители - 186 са гласували за, 30 против, 16 въздържали се.

Предложението алинеята да отпадне се приема.

Има думата господин Гиньо Гаев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ние сме на чл.47.

Най-напред господин Петко Захариев иска в ал.2 на чл.47 да се добави там, където пише "държавата създава условия за осъществяване на правото на труд на лицата с физически и психически увреждания" и неговото допълнение "и изрично забранява прилагане на детски труд до 16-годишна възраст".

Това е едното предложение.

Група народни представители, между които господин Красимир Премянов, погледнете ал.3 на чл.47, в която се казва: "Всеки гражданин свободно избира своята професия и мястото на работа." Той иска една нова редакция, т.е. те: "Държавата защитава децата от икономическа експлоатация. Със закон се определя минималната възраст и условията за полагане на труд от деца."

Господин Премянов, дали оттегляте предложението си? То е много разказно. Има го в майчинството и детството, но днес направихме корекцията, може би господин Премянов след гласуването ще вземе отношение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Премянов има думата.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Уважаеми колеги, аз мисля, че това предложение, както и предложението на господин Захариев, е свързано с нашето желание да защитим децата от извършването на работа, която вреди на тяхното здраве и развитие. Такава е логиката на Конвенцията за защита правата на децата. Но аз мисля, че този въпрос може да бъде уреден и със закон. Затова разширихме един текст, който третира приблизително тази тема - отношението на държавата към децата - с отношението и на обществото към тях. Мисля, че при една такава логика и общия вид, който трябва да носят нормите в Конституцията имаме основание с господин Захариев да оттеглим своите предложения и да разчитаме на това, че Конституцията е дала посоката, в която законът трябва да защитава децата по тези въпроси. Аз предлагам да оттеглим нашето предложение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България като има предвид и изявленията, направени току-що, подчертава още веднъж, че чл.14 от проекта, разви тази идея, подкрепя мисълта на господин Премянов и предлага текстът на чл.47 да остане такъв, какъвто е гласуван досега.

Преминаваме по-нататък.

Господин Корнезов ми напомня, че господин Захариев го няма в залата. Аз искам, не ви внушавам, но аргументите на господин Премянов с това разширяване на конституционните гаранции по чл.14, не само държавата, но и обществото да ни обедини.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Митев.

ТРИФОН МИТЕВ: Аз искам само това да кажа. Отсъствието на господин Захариев в момента не означава, че той оттегля предложението си и всички 40 души, които сме се разписали под това предложение, го подкрепяме. Мисля, че ако е нужно да се намери друга редакция в този смисъл, аз го поддържам.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Митев, аргументът, който трябва по-цялостно да се изложи, че не само държавата, а и обществото... Това, което приехме по чл.14, включи се и цялото общество - не само закон, не само държавата като администрация и цялото общество - закрила не на майчинството, а и на децата, което значи до пълнолетие, би трябвало за Конституцията да бъде достатъчно. Това е идеята на комисията. Оттегля се предложението.

Преминаваме към чл.51. Предложението по чл.51, ал.4 - група народни представители, между които и госпожа Нора Ананиева: "Никой не може да бъде подлаган принудително на лечение." Господа, предложението с редакционно и ще бъде взето предвид. Не се налага да бъде гласувано.

Чл.52 е в кръга на проблемите за правото на образование. Група народни представители, между които и господин Иван Първанов предлагат третата алинея... Чета, както сме приели досега. Моля ви, следете текста, тук нюансът е наистина нюанс. "Основното и средното образование в държавните и общинските училища е безплатно. При определени от закона условия, образованието във висшите държавни училища е безплатно." Тоест "при определени от закона условия".

Сега господата предлагат второто изречение така: "В определени от закона условия, образованието във висшите държавни училища е платено." Първото изречение: "Основното, средното и висшето образование в държавните и общинските училища е безплатно." С други думи, за висшите училища - само при определени условия да се приеме, че то е платено.

Господа, аз не искам да ви връщам към цялата дискуссия, която - искам да вярвам - помпите много добре. За висшите училища се каза, че по принцип е платено, но при определени в закона условия - и безплатно, което значи, че законът има цялата дискреция да разшири тази възможност, по принципът да остане обратният. Това поддържа Конституционната комисия засега.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Никола Томов.

НИКОЛА ТОМОВ: Уважаеми колежки и колеги! Имам един въпрос. Не зная дали е достатъчно ясно и определено дадено това: "До 16-годишна възраст училищното обучение е задължително." (*Оживление и шум в залата*) Моля ви, въпросът ми е дали не е правилно да бъде "до определен клас", защото може...

(протест от страна на много народни представители).

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Няма предложения по този текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Виденов.

ЖАН ВИДЕНОВ: Много добре помня дискусиата, която господин Гиньо Ганев се опита да възкреси в нашата памет. Тогава по предложение на колежката Савка Йовкова се обсъди предложението висшето образование в държавните университети така, както и средното и основното в държавните и общинските училища да бъде безплатно. Тогава народното представителство възприе тезата, че по принцип идеята на госпожа Йовкова е правилна, но тази материя трябва да се обвърже със закон. Приехме редакция, според която при определени от закона условия висшето образование е безплатно, която беше неколккратно тълкувана и преди, и след гласуването, и съжالياвам, че в момента не разполагам със стенограмите от това заседание, но ако дискусиата продължи - ще отида и ще ги взема. Струва ми се, че дори тогава водещият дискусията господин Гиньо Ганев даде тълкувание, според което именно принципът е правилото - безплатно, изключенията - платено.

Много моля, да подкрепим предложението на колежката Първанов, защото то съответствува и развива принципа, около който се обединихме с голямо мнозинство на второто четене на Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Марко Тодоров.

МАРКО ТОДОРОВ: Дами и господа народни представители! Съжالياвам, че отново трябва да повтарям неща, които казах. Може би не съм ги казал достатъчно добре. Искам да обърна внимание, че постаповката е малко по-иначе. Ние искаме частично платено висше образование, и то еднакво за всички студенти, а при определени условия, и то условия, които трябва да изпълни студентът, - за него тогава образованието става безплатно.

За да бъде по-точен, трябва да навлизам вече в законспроекта за висшето образование, който разработваме, за да обясня, общо взето, механизма, който ние искаме да заложим в системата на висшето образование. Пак ще повторя, че системата на висшето образование е една скъпа система, изисква много разходи и ние излизаме от една, общо взето, недобре конструирана образователна система и трябва да вкараме механизми, които да представляват един естествен регулатор в самата система на висшето образование.

По тази причина, примерно взето, ако издръжката на един студент годишно струва 10 000 лв., ние искаме от тези 10 000 лв. 8 000 лв. директно да влязат чрез бюджета във висшето училище, а останалите 2 000 лв. държавата ще ги предостави на висшето училище чрез студентите по следния начин - като въведе семестриални такси и за да се покрийт разноските за тези семестриални

такси, студентите могат да получат кредит от държавата, ако смятат, че имат нужда от материално подпомагане. Тези такси са минимални. Те са от порядъка на една средна месечна заплата, така че не представляват особен проблем.

От гледна точка на държавата тя плаща същите разходи за обучение и когато студентът е добър студент, държавата ще му прости това нещо и до известна степен ще се облекчи системата на финансиране на висшето образование.

Направете сметка при един ВУЗ от 5 души, при положение, че се внасят семестриални такси от една средна месечна заплата, какво означава това за висшето училище и какви стимули ще има то да привлече студенти и какво трябва да направи в условията на една конкуренция с други висши училища, за да може да подобрява своята материална база, да повишава нивото на учебната, научната и преподавателската дейност.

Много ви моля, проблемът е платено по принцип, частично платено висше образование и безплатно за тези, които са показали добри резултати в процеса на обучение. *(Частични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Илия Конев.

ИЛИЯ КОНЕВ: Уважасми колеги, аз се изказах по време на дискусиата, когато се обсъждаше този въпрос. Сега изслушах становището на господин Марко Тодоров и си позволявам отново да поддържам своето схващане.

На този етап, ако се въведе или ако се приеме като основна форма на образование в нашите университети платеното образование, а при определени условия - безплатното образование, ние ще допуснем голяма грешка. Твърде е възможно да липсим онези наши сънародници, граждани, които нямат достатъчно материални възможности, да постъпят така, че децата им действително да намерят възможност за образование в университетите.

Що се отнася до това, дали чрез платеното образование се поощряват само онези, които ще могат да дават добри резултати, това не е достатъчно убедително. Могат да се предвидят ограничителни и всякакви други условия в закона за самото платено образование като основна форма на образование; може да се допусне възможност за преминаване от едната в другата форма, ако съответните студенти не отговарят на условията, които им осигурява платеното образование. Но по принцип не трябва в нашата страна на този етап и в близките години да въвеждаме като основна форма на образование платеното образование. Това ще ни изправи пред редица и много тежки трудности.

Затова апелирам към всички вас: нека да се обединим около предложени-

сто, направено сега, което съм подписал и аз с пълно убеждение.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Савка Йовкова.

САВКА ЙОВКОВА: Искрено съжалявам, че ще трябва да се противопоставя на тезата на господин Марко Тодоров, тъй като той не предлага на основата на един закон за проект за висшето образование да формираме конституционен текст. За мен логичният път е обратно - принципът да бъде заложен в Конституцията и законопроекът да се съобрази с този принцип. На първо, на второ и на трето четене, аз застъпвам тази теза за безплатното образование във висшите училища. В предложението на господин Първанов и след многократни обсъждания с него аз също съм положила своя подпис и апелирам да гласувате този текст.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Мочуров.

АТАНАС МОЧУРОВ: Прави процедурно предложение този въпрос да се отложи и да се разгледа още веднъж в Конституционната комисия.

Аргументи: Господа, този свят се управлява от един жесток закон - слабият помага на силния, бедният помага на богатия. Мозъците се раждат, а не се произвеждат. Ако Съединените американски щати можеха да си произвеждат мозъци, нямаше да купуват.

Ние като демократична страна можем да направим само една самозащита - хората, които сме обучили тук, да си платят за образованието. Иначе ние ще произвеждаме учени за чуждите страни.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Красен Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Уважаеми господин председателю, господин Мочуров от съвсем невероятна максима изведе точно това, което исках да кажа. Но искам да допълня, че малкият ми преподавателски опит от около десет години засега ме убеждава само в едно, и това е опитът и на последните две-три години. Безплатното образование съдържа в себе си един много интересен политически заряд. Това е политическият заряд на стачки, без относителност към целите за повишаване на стойността на работната сила, което всъщност е висшето образование.

Второ. Тогава, когато висшето образование е безплатно, то или трябва да бъде за всички, или за никой. Защото онези, които ще трябва да плащат, така както се предлага в новата редакция, не е ясно при какви условия трябва да плащат. Докато предишният критерий, изложен от господин Марко Тодоров, е напълно ясен - висшето образование е платено, законът определя при какви условия и стимули - именно икономически стимули, висшето образование се развива за сметка на покачването на стойността на работната сила, т.е. на квалификацията на българските студенти.

РЕПЛИКА ОТ БЛОКА НА БСП: Не е ясно, които нямат пари, кой ще плаща?

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Който няма пари, както каза и господин Мочуров, ако му е дадено от бога или от природата, то той може да докаже някому, че може да направи нещо.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля да не се индуцират изказванията. Давам думата на Росен Карадимов.

РОСЕН КАРАДИМОВ: Уважаеми народни представители, аз също подкрепих предложението на господин Първанов, но не виждам противоречия между проекта за закон, който се защитава тук, и текста в Конституцията. Напротив, противоречия има в сегашния текст на Конституцията, понеже, забележете, там е казано, че обучението по принцип е платено, в определени случаи то може да бъде и бесплатно. И аз, ако съм член на Конституционен съд, господин Тодоров, ще ви попитам. Ако от 10 хиляди лева стойност на образованието държавата плаща осем, а студентът заплаща само два, вие не нарушавате ли основния принцип в Конституцията, че образованието е платено? По тази логика, ако ние запишем, че образованието е бесплатно, но в определени случаи то може да бъде платено, не бива да разделяме случаите едните плащат, а другите не, а в определени от закона случаи би трябвало да разглеждаме и частичното заплащане на образованието.

От тази гледна точка законът в този вариант, в който вие го предлагате и с който аз съм безрезервно съгласен, а и с аргументите на господин Станчев, е в много по-добър унисон с повопредлагания текст на Конституцията, отколкото с този, който досега фигурираше, тъй като принципът е, че поначало е бесплатно и затова държавата има основание да даде осем хиляди лева от тази стойност за обучението, но със закона вие определяте, че двете хиляди лева студентът ще ги плати.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Обретенов.

ПЕТЪР ОБРЕТЕНОВ: Аз моля да отхвърлите това предложение. Развиха се съображения, че висшето образование не трябвало да зависи от материалните възможности на студентите. Аз смятам, че ще се дойде до един и същ резултат. Но въпросът е тук висшето образование да зависи единствено от интелектуалните възможности на студентите и само в резултат от това /от интелектуалните възможности/ да бъде бесплатно за тях. Точно това е принципът, който трябва да залегне в закона, за да имаме ние действително висше образование на равнище. Тогава, когато само в резултат на интелектуалните възможности на студентите те ще ползват бесплатно образование, ние ще имаме висше образование, което ще бъде на съответното равнище.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Корнажев.

ПЕТЪР КОРНАЖЕВ: Господин председателю, госпожи и господа народни представители! Аз имам усета, че умората не ни помага. Текстът в проекта, минат на второ четене, е точен. Другото са нюанси, които ще се уредят в закона. Ние не можем да правим нито каталог на ценностите, нито христоматия.

Моля ви, да гласуваме текста така, както беше. *(Единични ръкопляскания)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Георгиев.

ТРИФОН ГЕОРГИЕВ: Студентът е пълнолетен гражданин на страната, той е трудещ се както всички останали хора. И за да заслужи това, което държавата харчи за него, трябва добросъвестно да се труди. Във всички развити страни образованието е платено, обаче има много стипендии и други поощрения. Никога материалното състояние на родителите не е пречка един способен младеж да завърши това, което иска.

Ето защо препоръчвам този текст да се запази.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Красимир Премянов.

КРАСИМИР ПРЕМЯНОВ: Искам да подчертая следното. Ние не разделяме нашите позиции на позиции от лявата и позиции от дясната страна. И това е много добре, защото тук просто се срещат две мнения, които имат своите представители и от страна на БСП, и от страна на СДС. Аз просто искам докрай да бъда праволинеен и да подчертая, че едно общество, което иска да постави здрави основи на своето бъдещо развитие, трябва да се съобразява с много конкретни обстоятелства, от които тръгва. Затова винаги бия в една точка. Ако си спомняте, имах предложение за приоритетно отношение към младежта от страна на държавата. Сега направих предложение за децата, от което се отказах.

Смятам, че е много необходимо и полезно да създадем условия в една обозрима перспектива тези хора, които имат интелектуални заложби, а законът именно на такива ще даде възможност, да се учат безплатно. И това трябва да е правилото, което тази Конституция предвижда.

А законът ще предвиди всички останали условия, в които колегите са привърженици на платеното образование. Този, който има талант, който се яви на конкурсни изпити и ги издържи - ще учи безплатно. И всички останали, които желаят, при предвидени от закона възможности, нека да участвуват слично материално участие в тях. Привърженик съм на промяната, която се предлага.

СТЕФАН НЕШЕВ: Уважаеми господин председател, уважаеми колеги! Заставам пред вас с чувството, че принадлежа към социалдемокрацията и съм социално ангажиран човек. Бих ви признал дори, че предстои и моят син да бъ-

де студент, евентуално тази година. Но напълно подкрепям позицията, която изложи господин Марко Тодоров, защото ще дадем шанс на всички таланти-ви личности от нацията да учат безплатно, ако действително са талантиливи и трудолюбиви. Законът за висшето образование, който се подготвя, е решил този въпрос. И нека да се доверим на текста, който се предлага в Конституцията, да го гласуваме така, както е представен от Комисията за изработване на проект за Конституция. Благодаря ви за вниманието.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Имате думата, господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Да обобщим нещата. Ще ви прочета от стенографския протокол какво всъщност е станало. Станало е това, което е днес текстът, който разискваме. Чета стенограмата: "Докладчик Гиньо Ганев. Първо, предлагам основното и средното образование в държавните и общинските училища да е безплатно." Гласува се, прие се. Второ, предлагам отделно гласуване "при определени от закона условия висшето образование в държавните училища е безплатно". Прие се. Текстът е пред вас. Какво има да се каже повече?

Ще ви кажа и още нещо. Ние наистина понякога възкресяваме дебати по собствен вкус. Знаете ли как е гласуван този текст? Общо 241 души са участвували в гласуването. Текстът е подкрепен от 217 за, 19 са гласували против и 5 са се въздържали.

Сега поради отделни чувства искаме да превърнем един принцип, който беше зачитаван тук и от двама министри, Комисията за изработване на проект за Конституция няма кураж да ви предложи това. Ако искате го гласувайте. Какво всъщност е предложено? Основното и средното образование в държавните и общинските училища е безплатно. - Така, както е предложено.

Другото: "При определени от закона условия образованието във висшите държавни училища е безплатно." С други думи, тази идея - с обърнати пропорции. Може ли това да ни смущава? Нека утре законът разшири тази територия на безплатните възможности във висшите училища за дарени, свързанадарени, вундеркинди, някакви други условия и т.н.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: И хубавици!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Но нека да запазим текста. Това е предложението на Комисията за изработване на проект за Конституция.

Но, господин председател, ако се настоява да обърнем нещата против тези аргументи, против всичко това, тогава да го поставим на гласуване.

Господин Първанов, оттегляте ли предложението си?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Ако текстът се приеме както е, няма нужда от гласуване.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Разбира се. Сега че някой е поискал друго... Аз ще ви разгърна стенограмата. Той и тогава го беше поискал. Уважавам това, тогава е мислил така, сега отново - така или по друг начин, всеки както намери за добре. Но тук се говориха аргументи часове наред. И ви казвам, не е вярно, госпожа Йовкова, не от закона се изхожда към принципа. Забравете закона. Гласуван е един принцип, който ще се възпроизведе в бъдещия закон. Този закон в момента е правно несъществуващ. Това е, което приемаме сега.

Знаете ли, нямам никакво лично отношение към темата, но мисля, че от гледище на конституционни принципи така трябва да бъде.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има ли някой да настоява да се гласува... Какво? Дайте текст!

ЛЮБЕН КОРНЕЗОВ: Има текст.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господата, които пранят допълнителното предложение, искат и ал.3 на чл.52, там, където се казва: "основното и средното образование в държавните и пр. училища е безплатно", да се добави "и висшето образование".

Във второто изречение се предлага да се добави "само в определени от закона случаи да се предвиди възможност за платено висше образование".

Това е същината на текста. И понеже клатите глави искате да гласуваме, и аз зная как се разпределят гласовете, ще ви направя предложение - аргументите не са силни. Може би това, което се каза от господин Мочуров, дайте възможност в Комисията за изработване на проект за Конституция да помислим и с участието на авторите и на едното, и на другото предложение, да извикаме отново и министрите.

ГЛАСОВЕ: Няма смисъл.

ДИМИТЪР АРНАУДОВ: Искам само да поясня това, което е в първото изречение на ал.3 с това допълнение, което се прави: "и висшето образование".

Дами и господа, това са различни степени на образование, които лежат върху различни принципи. И не бихме могли да ги тълкуваме по един и същ начин в едно изречение. Нека да погледнем със сериозно пърху нещата. По същество не се променят идеите, но в едно изречение да сложим на една основа и основното, и средното, и висшето образование и да ги тълкуваме по един и същи начин, извивявайте, но това е несериозно.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Ако искате, господа, вапа воля. Ако не приемате процедурното предложение, да преминем към гласуване. Но се обръщам и към отговорностите, които стоят пред всеки от нас.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Процедурното предложение е да се отложи. (Гласове: Да не се отлага.) Имате думата, господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, Комисията за изработване на проект за Конституция е за текста, който е пред вас. Той е гласуван. Новото предложение е: "Ал.3. Основното, средното и висшето образование е безплатно. В определени от закона условия образованието във висшите училища е платено." Това е предложението на господата.

Който подкрепя това предложение, гласува "за", който е за досегашния текст - гласува обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте.

Предложението се отклонява, тъй като са необходими 164 гласа, т.е. 2/3. Гласували са 244, от тях 130 - за, 101 - против и 13 - въздържали се.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Уважаеми господа, ние разглеждаме предложението, внесено от група народни представители, между които господин Велко Вълканов за нова редакция на чл.54. Моля, вижте текста! Досегашният текст: "Гражданите имат право на здравословна и благоприятна околна среда в съответствие с установените стандарти и нормативи. Те са длъжни да опазват околната среда." Това е текст, който е приет.

Група народни представители с господин Велко Вълканов предлага нов текст за нов чл.54а: "Всеки гражданин има право на задоволително жизнено равнище, което му осигурява достатъчно храна, облекло и жилище."

Становището на Конституционната комисия е да не се приема този текст. Многократно е разискван и се смята, че задоволително жизнено равнище е твърде общо понятие, особено второто изречение "достатъчна храна, облекло и жилище" стои в територията на неопределените текстове, които имат декларативно съдържание. Не се предлага подкрепа от Конституционната комисия на това предложение.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ (от място): Да се гласува текстът.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Въпросът е дали господата, подписали текста, го оттеглят или не?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има ли някой, който иска да вземе думата?

Има думата Надежда Илчева.

НАДЕЖДА ИЛЧЕВА: Уважаеми дами и господа, смятам, че направеното предложение от господин Велко Вълканов и останалите вносителни представлява интерес. Все пак държавата трябва да гарантира екзистенц минимум на своите граждани. Трябва да имаме предвид (*иум в залата*) господа, аз съм от хората, които много рядко вземат думата и моля да бъде изслушана. Трябва да имаме предвид, че държавата сега има доста или много бих казала направо жилищни фондове, както и общините. Тези жилищни фондове се има предвид в

процеса на приватизация да бъдат разпродадени и тогава социално слабите граждани ще бъдат напълно зависими от наемите и наемателите. Мисля, че нашият народ е създавал тези фондове и има право на тях.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Борис Колев.

БОРИС КОЛЕВ: Господин председател, уважаеми госпожи и господа народни представители! Красивите думи са нещо много хубаво. Трябва обаче да се съобразяваме с реалностите, защото в Конституцията няма нужда повече според мен от пожелателни текстове, които на места избилствуват с барокови украшения и разни други неща, но като цяло не поддържат нейната конструкция.

Ето защо аз се изказвам против тази нова редакция. Както е тръгнало с това изброяване ние можем да допълним също достатъчно кислород, достатъчно паркова площ на човек от населението и т.н. Няма да има възможност тази държава да изпълни тези неща. Ако се приеме такава редакция, това ще означава, че всеки един, който няма тези неща... аз бих добавил и обувки, тъй като само облекло не стига, хората не могат да ходят боси, а облечени, ето защо аз мисля, че този текст трябва да отпадне.

Предлагам да се съобразяваме с реалностите и да не вземаме желаното за действителност.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Велко Вълканов.

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ: Уважаеми колеги, искам да ви кажа, че този текст всъщност е част от нашето вътрешно право. По простата причина, че той се съдържа в Международния пакт за икономическите, социалните и културните права в чл.11, където буквално е казано следното: "Държавите - страни по този пакт, признават на всяко лице и семейството му правото на задоволително жизнено равнище, включващо достатъчно храна, облекло и жилище." Текстът следва по-нататък. Така че искате ли или не, този текст е част от нашето вътрешно право. Той е ратифициран и съгласно чл.5 от проекта за Конституция става част от нашето вътрешно право. Единственото, което правим ние в случая, е че въздигаме тази норма в ранг на конституционно право.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Станчев.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Това, което цитира господин Вълканов от чл.11 на Пакта за гражданските и политическите права...

ВЕЛКО ВЪЛКАНОВ (от място): Не гражданските, а социалните и икономическите права.

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Икономическите, социалните и културните права е всъщност пожелание там. Тогава, когато някакво вътрешно законодателство го включва, то не може да бъде пожелание. То трябва да бъде гарантирано. По

същия начин трябва да се включат и редица други неща.

Така например ние имаме четири категории жилища. Имаме собствени жилища; има жилища, които се осигуряват по линия на Червения кръст, т.е. палатки, имаме жилища на императора, т.е. палати, и разни други неща. Ако включим обувки, право да имаш хубава жена или нещо подобно, никой не би възразил. Всичко това в Американската конституция е включено във вид на правото на щастие. Тогава, когато някой точно по този начин разглежда правото на щастие, тогава може да иска от държавата тя да му го осигури.

Второ, жизненото равнище. Според съвременните критерии България спада към петата категория от седемте категории жизнено равнище. Тази категория може да бъде определена и се определя като едва поддържане на душата в тялото. Ако в момента ние определим правото на жизнено равнище, то ние трябва да определим към кое жизнено равнище - това на Гърция ли, която е на първо място, или това на Турция, която е също на първо място в света? Кое жизнено равнище?

Освен това този текст икономически изглежда абсурден, защото всички икономисти са съгласни, че повишаването, и това е открито от Маркс, на минималната заплата води до безработица. Тогава, когато тя не е съобразена с всички показатели на формиране на стойността на работната сила.

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: По-кратко!

КРАСЕН СТАНЧЕВ: Какво по-кратко? След като не се разбираат елементарни неща, те трябва да се кажат от някой. В този смисъл тази алинея е просто абсурдна и неприложима в обозримо бъдеще.

Германия не можеше да си позволи тези неща до 1963 г. Реформата на Ерхарт започва през 1948 г. До 1963 г. Германия не можеше да си позволи това и е критикувана. Има и други неща, които са свързани със също такова предложение, направено от социалдемократите през 1948 г. в Германия. Социалдемократите не печелят вота на недоверие срещу Ерхарт именно по тези причини, между другото с един глас, и реформата на Ерхарт успява.

В един случай вие днес предлагате социално пазарно стопанство, въведено от Ерхарт, в друг случай на вас ви е изгодно нещо друго, за да направите след това предизборна кампания и предлагате нещо, което не е свързано дори с платформата на социалдемократията след 1948 г. насам.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Стефан Стоилов.

СТЕФАН СТОИЛОВ: Превръщам изказването си в реплика. Ако трябва да се впише нещо от този род в Конституцията, за да звучи модерно, съвременно, защото подобни текстове има в други конституции, то според мен би могло да бъде, че обществото или държавата, както искате го наречете, гарантира

на своите граждани екзистенц минимума и всички ваши разсъждения, уважаеми господин Станчев, стават безпредметни, тъй като екзистенц минимумът е нещо, без което човек не може да съществува. Всички разсъждения за такава или друга категория жилища, любовници и пр. отпадат. Но едно общество, или защото в ХХ век, наистина би звучало много модерно, много хуманно, и когато говорите за тези социални неща не гледайте непрекъснато нататък, тъй като от тази страна хората мислят социално. Това общество би звучало много модерно и много хуманно, ако запише, че то има задължение да осигури на своите хора екзистенц минимума. Много точна категория, употребявана в западната теория и практика.

ГЕОРГИ АВРАМОВ (от място): Ако не може?

СТЕФАН СТОИЛОВ: За много неща би се поставил въпросът: ако не може?, но все едно го записваме в Конституцията.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Иван Тенев.

ИВАН ТЕНЕВ: Уважаеми господа и дами! Аз споделям вижданията, които бяха казани: такъв текст да отпадне в Конституцията. Не забравяйте, че нашата Конституция за първи път прогласява в чл.5, ал.2, че разпоредбите на Конституцията имат непосредствено действие. Това означава, че трябва да бъдем много внимателни, особено ако запишем, че имам право. Това означава, че аз от утре трябва да имам възможност да го изпълнявам. Тези неща, които каза и господин Стоилов, че ги има в някои конституции, но те са дадени като политика на държавата. И дебатите, които водихме около социалната държава, натам волят, но не в такъв пряк вид, както които се предлагат тука и които просто не могат да бъдат изпълнени.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Узунов иска думата.

АТАНАС УЗУНОВ: Имам процедурно предложение. Много ви моля, да спазваме именно две изказвания против, две за и да гласуваме. Ние сега го превръщаме на второ четене. Това ми е процедурното предложение. Да гласуваме.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: От името на Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България виждам, че предложението не се оттегля. Към аргументите на господин Иван Тенев и другото, тези заявления много подозрително се посрещат от цялата общественост и комисията се стара през всичките месеци на своята работа да се пази от декларации. Затова тя не предлага това, но понеже се подкрепя с аргументи, които се развиха от господин Възканов и другите, трябва да се гласува.

Господин председател, слага се на гласуване предложението, както след-

ва; който подкрепя предложението за нов текст 54а със съдържание: "Всеки гражданин има право на задоволително жизнено равнище, което му осигурява достатъчно храна, облекло и жилище" гласува за, който е против този текст - гласува обратно.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Моля, гласувайте!

От общо гласували 243 народни председатели 58 са гласували за, 142 - против, и 43 се въздържат.

Отклонява се предложението.

Има думата господин Гиньо Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Пред нас е чл.57, ал.2. Моля ви, да видите текста.

Извинете, грешката е машинописна. Ние сме при условията на чл.58, ал.2.

РЕПЛИКИ ОТ ЗАЛАТА: Ние сме го гласували.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Да, текстът е приет, господа. Включена е идеята за алтернативната служба.

По чл.57, втора алинея. Не е прецизно, има предложение на господин Ахрянов.

Ние сме наистина при чл.57, ал.2. Извинете, позоваването, върнете се!

Текстът, който е в сила до този момент след второто четене, вие виждате пред себе си, гласи: "Религиозните и другите убеждения не са основание за отказ да се изпълняват задълженията, установени в Конституцията и законите".

Група народни представители, между които господин Ангел Ахрянов, предлагат да отпадне тази втора алинея с мотив, че тя е в противоречие с конституционните права, посочени в чл.36, ал.1. Да го погледнем. В чл.36, първата алинея казваме, че свободата на съвестта, мисълта, избор на вероизповедание и пр. са ненакърними. И че държавата съдейства да се създава търпимост и пр. Вижте текста. И господин Ахрянов, и групата, която го е подкрепила, смятат, че тази алинея противоречи на чл.36, ал.1.

Аз не мога да си представя, господа, и това е становище на комисията. Господин Ахрянов ще развие тезата си вероятно, че всякакви убеждения могат да бъдат антиконституционни и антидействащите закони. Даже ние въведохме принцип, че добрите нрави, моралът и т.н. не могат да бъдат засягани чрез едно или друго религиозно действие или вероизповедание. Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България не подкрепя това предложение, господин председател, по може би трябва да се развие тук кратка аргументация.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Ахрянов.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Уважаеми госпожи и господа народни представители,

мотивацията ми, че този текст анулира ал.1 на чл.36, който гласи: "Свободата на съвестта, на избора на вероизповедание, на религиозни или атеистични възгледи е ненакърнима." Защото предлаганият текст е "подобро издание" на ал.5 на чл.53 от Конституцията на Тодор Живков от 1971 г., а именно, цитирам: "Религията не може да бъде основание за отказ да се изпълняват задълженията, възложени от Конституцията или от законите." А в предложението ни с днешната дата 1991 г. текстът ограниченията очевидно се разширява. Освен религиозните са включени и други убеждения. Всякакви убеждения. Аз съм на мнение и колегите, които са го подкрепили естествено, че наказуемостта на закононарушенията не подлежи на обсъждане. Това е нещо, което се разбира от само себе си. Но за уреждането на конфликтни ситуации, които накърняват основните права и свободи на гражданина, съществуват и цивилизовани способности за уреждане. Един такъв пример беше току-що гласуваната алтернативна военна служба.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата Георги Аврамов.

ГЕОРГИ АВРАМОВ: Много се извинявам, по текстът, който се предлага от господин Ахрянов, не може да бъде приет. Конституцията представлява основен обществен договор и той трябва да се изпълнява от всички граждани на тази страна. Тоест, ако отпадне този текст, всеки може да заяви, че неговите вярвания не му позволяват да плаща данъци или въобще да не изпълнява никакви закони. Аз съм категорично против да отпадне и настоявам да остане текстът, какъто е. Тази Конституция трябва да бъде изпълнявана от всички граждани в тази страна.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Има думата господин Юрий Борисов.

ЮРИЙ БОРИСОВ: Само две изречения, с които искам да подкрепя текста така, както е предложен от Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България.

Господин Ахрянов има много интересни схващания за свободата. Всяка свобода в едно демократично общество е ограничена със спазването, уважаването на свободата на всички останали. Аз ако имам, да кажем, религиозни убеждения на равнището на канабализъм, мога ли тук да наруша един конституционен текст, който гласи, че всеки има право на живот! Всяка свобода представлява и ограничения. Така че, тази ненакърнимост, за която се говори, винаги се има предвид, че има определени граници.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Мирослав Дърмов има думата.

МИРОСЛАВ ДЪРМОВ: Аз просто искам да обърна внимание, че от времето на Френската буржоазна революция се говори за писано право, а не за

правосъзнание.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: И така, господин Ганев.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господин Ахрянов, мисля, че става дума за недоразумение. Аз искам да ви помоля наистина, понеже става дума именно за писаното право, позитивното право, Конституция - закони, очевидно вашето предложение стои малко вън от тази тема. Дали вие го подкрепяте, да се сложи на гласуване? Може би и аз не съм могъл да го обясня много добре.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ахрянов има думата.

АНГЕЛ АХРЯНОВ: Тъй като очевидно аудиторията не може да разбере за какво става дума, аз оттеглям предложението си.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Нататък.

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България е дотук за днес. Ние изчерпахме глава втора. Права и свободи. Междувременно има още един текст, който се предлага, и който беше многократно обсъждан и неприет, но аз съм длъжен да го сложа на вашето внимание. Вижте територията на чл.48. Това е последно за днес.

Предложението, което се прави от група народни представители, между тях господин Ненко Темелков, да се създаде един нов текст със следното съдържание, номерация 48а: "Трудещите се имат право да участвуват в регулирането на трудовите отношения чрез преговори с работодателите и да сключват колективни трудови договори. Договорът има задължителна сила за всички страни, за които се отнася."

Многократно е разисквано, това говоря сериозно, в Комисията за изработване на проект за Конституция на Република България. Господа, тази материя не е конституционна. Тя е в кръга на проблемите евентуално на Кодекса на труда. Поради това не се предлага от комисията. Аз не знам дали господин Ненко Темелков иска да подкрепи, или да оттегли своето предложение?

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Темелков има думата.

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Господа, ще бъде пределно кратък, а дано и толкова ясен. Аргументът, че това не е конституционен текст, не е точен, защото чл.39 от Италианската конституция гласи почти същото. Не искам да цитирам, но в общи линии такъв е текстът и там. Трудещите се във всички случаи по този начин биха реализирали своите права, иначе би се стигнало до едно диктуване от страна на работодателите на условия, при които се сключват трудовите договори. Това е гаранция за социален мир, ако ние запишем този текст в Конституцията. Това е философията на социалреформизма. Това е философията, чрез която развитите страни на Запад достигнаха до това, което са. Имен-

но тук е мястото на този текст, защото след правото на синдикално сдружение идва правото на договаряне със синдикатите на работодателите и чак тогава правото на стачка, което според мен е крайно средство. Другото средство е правото на договаряне между синдикатите и работодателите. Това съществува вече в нашата страна. То е практика в Трестранната комисия, то е практика в предприятията. Нека това право да залегне и в Конституцията. Дано да съм бил достатъчно убедителен.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Любомир Иванов иска думата.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ (Зелена партия): Аз днес се наслушах и много предложения и искам да ви кажа, че това са предложения, които целят изобщо да няма Конституция. Господа, едно е да се съберат 2/3 от 240 човека - 240 гласа, а друго е да се съберат 267. Ако искате ние да не подпишем Конституцията - продължавайте в същия дух! *(Оживление в залата)* Това, което се предлага тук - това е правото на работниците изобщо да не бъдат работници, защото те могат да бъдат уволнени от работодателите, преди изобщо да пристъпят към подписване на колективни трудови договори. Има работодатели, има работници, има профсъюзи. Не е материя на Конституцията да урежда тези неща. *(Шумът в залата продължава)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ганев, вземете отношение и да се приключи вече с този въпрос.

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Разбирам, че това не ви харесва, но се съобразете все пак с това, че в тази зала има хора и с малко по-различни възгледи от вашите. Писахте "социалната държава", искахте да пишете и всякакви регулатори там... *(Оживление в залата)*

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Иванов, недейте сега така...

ЛЮБОМИР ИВАНОВ: Искате да ни принудите да не подписваме тази Конституция... Ако желаете това, действително продължавайте в същия дух.

ГЛАСОВЕ В ЗАЛАТА: Не я подписвайте!

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Моля ви, аргументите по същество да се повторят. Господа, повтарям! Материята и това предложение са обсъждани многократно. Не е тук седалището на тази материя.

Второ, практиката, че има трестранни споразумения при правителството и пр. не може да се озаконява чрез тази Конституция. Предложението на комисията е да не се подкрепя този текст, а ако се настоява - нека да преминем към гласуване, господин председател.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Настоява ли се за гласуване?

ГЛАСОВЕ ОТ ЗАЛАТА: Настоява се.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Вече пределно е ясно, господа. Моля, да гласуваме.

РЕПЛИКА ОТ ЗАЛАТА: Дайте думата на Петър Стайков.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Стайков, имате думата.

ПЕТЪР СТАЙКОВ: Искам да кажа само това, че ако даден текст го има в някаква Конституция, общо взето, не означава, че трябва да го има непременно и в нашата. По света има много конституции и много текстове и ние, слава богу, не всичко сме взели от тях.

С този текст, който се вкарва тук, според мен концентрирането върху само един вид, именно колективните трудови договори, на практика може да се достигне до такова тълкувателно решение, което да ограничи правата на трудещите се, а не да им даде възможност за истинско свободно договаряне в различните всевъзможни форми, в които то съществува по света.

Смятам, че този текст просто е излишен. Той не само, че се уговаря в Кодекса на труда, а може излишно да затрудни Кодекса на труда и да намали правата на хората, които работят.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ: Господин Ганев, пристъпваме към гласуване.

НЕНКО ТЕМЕЛКОВ: Уважаеми господа депутати! Аз за разлика от господин Ахрянов смятам, че парламентът много добре ме разбира, но въпреки всичко оттеглям предложението. *(Частични ръкопляскания)*

ДОКЛАДЧИК ГИНЬО ГАНЕВ: Господа, предложението на Конституционната комисия е тя да се събере утре в 9 ч. и 30 м. Поканени са всички народни представители, които имат предложения, имат интерес към тази работа, за да продължим по-нататък и включително да предложим на гласуване корекцията, която се предлага от господин Воденичаров на чл.3. С това ще започнем. За да ни дадете възможност да работим по-пълно, заседанието на парламента би могло да започне от 14 ч. и 30 м. или 15 ч., както се прецени. Ние смятаме, че ще имаме време, за да се подготвим дотогава.

ПРЕДСЕДАТЕЛ НИКОЛАЙ ТОДОРОВ *(звъни)*: Закривам заседанието!

(Закрито в 20 ч. и 40 м.)

ПРЕДСЕДАТЕЛ:

Николай Тодоров